18/1879.

ДИМИТЪРЪ и КОНСТАНТИНЪ
МИЛАДИНОВИ

СЪЧИНЕНИЯ

ПОДЪ РЕДАКЦИЯТА НА
НИКОЛА ТАБАКОВЪ

ИНВЕН. № 1049
1939 г.

За библиотеката
на читалище „Зора" - Сл
София
1. XI. 1939 год. Н. Табаков

ХЕМУСЪ
А. Д. ЗА КНИГОПЕЧАТАНЕ И ИЗДАТЕЛСТВО — СОФИЯ

886.7-8
А М55

Проверено
„ЗОРА"
1954 г.

ПЕЧАТНИЦА „ИЗГРЪВЪ" * СОФИЯ

БРАТЯ МИЛАДИНОВИ

ЖИВОТЪ И ДЕЙНОСТЬ

Между дейцитѣ на българското национално дѣло въ Македония, презъ епохата на възраждането, най-видно мѣсто заематъ двамата братя Димитъръ и Константинъ Миладинови. Всрѣдъ мрачната и нерадостна епоха на вѣковно робство и на непоносимъ духовенъ и политически гнетъ, тѣхното дѣло добива значение на истински националенъ подвигъ, защото тѣ служиха твърдо и неустрашимо на една велика идея, за която пожертвуваха и живота си.

Българитѣ въ Македония или западна България, както Константинъ Миладиновъ нарича Македония, отъ най-отдалеченитѣ краища на българската земя, кѫдето влиянието на гърцизма бѣше най-силно, безспорно, имаха да преодоляватъ повече прѣчки въ общонародната борба. Въпрѣки това и тамъ не закъснѣха да се появятъ будни и преданни синове на изтерзаната родина, като Димитра и Константина Миладинови, които подкачиха усилена просвѣтна работа, вдъхновиха околнитѣ за подвизи и ги поведоха къмъ решителната борба за национално самосъхранение.

Тия избранници на народа, въпрѣки крайно неблагоприятнитѣ условия, носятъ въ душитѣ си събрана националната стихия, която по-рано блуждаеше пръсната въ душитѣ на милионната маса, за да се разпали като огнище на националната свѣсть въ личности като Димитъръ и Константинъ Миладинови, а отъ тѣхъ се разнесе и въ душитѣ на цѣлия български народъ.

Двамата братя Миладинови сѫ едни отъ пър-

витѣ будители на национално съзнания въ Македония. Като борци за духовна свобода, тѣ смѣло се противопоставятъ на гръцкитѣ домогвания и съ своята дейность подбуждатъ сънародницитѣ си да пазятъ своя езикъ и народностьта си.

Димитъръ и Константинъ Миладинови сж роденн въ малкия градецъ Струга, презъ който протича буйно-струйния Дримъ и минава главниятъ пжть за Елбасанъ (Албания), два часа северозападно отъ Охридъ. Двата съседни града, люлка на древна образованость и слава за българитѣ, презъ срѣдата на миналото столѣтие станаха люлка и на просвѣтно и национално пробуждане за Македония. Отъ шестимата сина на бедния, но природно интелегентенъ и ученолюбивъ стружки грънчарь Христо Миладиновъ, Димитъръ — най-голѣмиятъ синъ е роденъ въ 1810 год., а Константинъ най-малкиятъ — три месеца следъ смъртьта на баща си въ 1830 год. Димитъръ отначало се училъ въ първоначалното гръцко училище на родния си градъ, после като послушникъ при игумена на манастиря св. Наумъ, а следъ това въ Охридското училище при даскалъ Димитра Мокрянина. Презъ 1830 година Димитъръ Миладиновъ се уславя учитель въ Охридъ и учителствува две години. На следната година той прекарва като книговодитель при една търговска фирма въ Дурацо. Тамъ, покрай търговскитѣ си занятия, се запозналъ съ италиянци, отъ които научилъ езика имъ. Жаденъ за по-високо образование, съ спестенитѣ си пари и съ помощьта на охридчани, презъ 1836 год. Димитъръ заминалъ за Янина, гдето се училъ 3 години въ прочутата на времето си гимназия. Тукъ той усъвършенствувалъ знанието на стария и новия гръцки езикъ, па изучилъ доста добре италиянски езикъ, а донѣкжде и френски. Още въ Янина той почналъ да се замисля върху факта, че топографията на Епиръ е почти цѣла славянска. Все по това време, той научава отъ препир-

нитѣ на самитѣ гърци за мюнхенския професоръ Фалмерайеръ, който въ съчинението си „Гърция въ срѣднитѣ вѣкове“, показвалъ твърде основателно грамадното влияние, което е упражнило славянството върху гръцкия народъ и, което се е отразило въ множеството думи, имена на селища, на рѣки, на планини и др. Отъ това интересътъ къмъ българското се пробужда по-живо въ душата на Димитра и извиква горещи симпатии къмъ забравения народъ. И тия симпатии не закъснѣватъ да се проявятъ въ патриотическитѣ му и просвѣтни грижи, да издигне родниятъ си край наравно съ другитѣ културни и свободни страни.

Презъ 1839 год. Димитъръ Миладиновъ завършилъ курсътъ на гимназията въ Янина и се завръща въ Охридъ, кѫдето става учитель. Сега той водилъ обучението на гръцки езикъ, но въпрѣки това, запазва ревниво своето будно национално самосъзнание.

Отъ 1 май 1840 год. Димитъръ Миладиновъ става учитель въ родния си градъ — Струга. По това време въ Македония нѣма български училища и той обучава по гръцки, превеждалъ Езоповитѣ басни, Плутарха, Тукидита и др., като не забравялъ майчиния си, български езикъ. Затова той всѣкога превеждалъ урока на български, за да бѫде разбранъ отъ ученицитѣ, а после имъ го разказвалъ и обяснявалъ. За отличнитѣ педагогически способности на Димитра свидетелствуватъ многобройнитѣ му ученици, като Григоръ Пърличевъ, Панаретъ Пловдивски, д-ръ К. Мишайковъ и др., а и всички негови съграждани, за които той отворилъ вечерно училище, гдето работилъ за пробуждането и заякчаването на българското имъ национално съзнание. Неговъ ученикъ е билъ и братъ му Константинъ, когото отъ сега нататъкъ взема подъ своя грижа и покровителство.

Низъкъ на ръстъ, слабъ съ изпито лице, но съ черни едри очи, които изпущали „свѣтливи искри, като сияйни лѫчи на две зарни звезди“, Димитъръ

Миладиновъ притежавалъ рѣдки морални качества — уменъ, ентусиастъ, волева и борческа натура, смѣлъ, упоритъ и безстрашенъ. Той е обладавалъ сѫщо и природенъ даръ да говори. Словото му течало изъ устата като медъ, разказва въ автобиографията си Пърличевъ, свещенъ огънь горѣлъ въ очитѣ му, а училището цъвтѣло и отъ всѣкѫде се стичали ученици, за да се учатъ при Миладинова. Затова неговото дѣло излиза отъ тѣснитѣ стени на училището и съ своята убедителность и жарь прониква всрѣдъ обществото и увлича народа. Но заедно съ това си спечелва многобройни врагове между фанариотитѣ.

Въ 1845 год. Дим. Миладиновъ е отново учитель въ Охридъ. Презъ тази година рускиятъ професоръ Викторъ Ив. Григоровичъ, обикаляйки Македония съ научна цель пристига въ Охридъ. Тукъ Григоровичъ съ голѣмо удоволствие вижда старобългарски книги и българско население, присѫтствува на урокъ при Миладинова, но останалъ изненаданъ, когато видѣлъ славянинъ да преподава Тукидита на гръцки езикъ, та съ удивление му забелязалъ: „нали наши братя сте?“ Двамата отиватъ въ Струга, кѫдето вечерьта майката на Миладинова изпѣла една българска народна пѣсень, а Григоровичъ си я записалъ.

Нѣма съмнение, че интересътъ на Григоровича къмъ народната пѣсень ще е обърналъ вниманието на Миладинова върху нейното значение и ще му е далъ първиятъ потикъ за събиране на народни умотворения.

Къмъ 1847 год. Константинъ Миладиновъ бѣ вече получилъ първоначално образование и срѣдно въ Янинската гимназия и се завръща при брата си, който учителствувалъ по това време въ Магарово, голѣмо и хубаво село близо до Битоля. Но Димитъръ не билъ заможенъ и затова трѣбвало да заема пари за образованието на по-малкия си братъ. Това обстоятелство заставило Константина да стане учитель въ село Тър-

ново, два-три километра далечъ отъ Магарово, за да помогне на брата си да се разплати на заемодавцитѣ. Но желанието да добие по-голѣмо образование и съветитѣ иа Димитра, накарватъ Константина следъ две години да напустне учителството и да постжпи въ Атинския университетъ. Тамъ той следва три години въ историко-филологическия факултетъ и презъ лѣтото на 1852 год. се завръща въ родината си и отново става учитель. Сега Константинъ учителствува въ Магарово на мѣстото на брата си, който пъкъ отишелъ първи елински учитель въ Битолското централно училище и учителствувалъ тамъ три години.

Въ Битоля Дим. Миладиновъ се запознава съ всички по събудени българи и ги привлича къмъ себе си за широка народополезна дейность. Влиза въ връзка съ цариградскитѣ дейци по възраждането и праща дописки за „Цареградски вѣстникъ“. У него отъ година на година расте патриотичното чувство и той се оформява като голѣмъ ревнитель на всичко родно. Сега Дим. Миладиновъ започва все по-силно да чувствува опастностьта отъ буйния порой на еленизма и търси българска книга, за да влѣзе въ училищата и църквитѣ, а погледътъ му се обръща къмъ „всесияйната северна звезда“, отъ която очаква помощь и просвѣта. Разбира се тази народополезна дейность на Дим. Миладиновъ скоро предизвиква злобата на гръцкия владика и чорбаджиитѣ куцовласи, съ които се скаралъ, та билъ принуденъ да напустне Битоля и отпжтувалъ за родния си градъ.

Презъ 1856 год. отъ Струга презъ Елбасанъ и Дурацо Дим. Миладиновъ пристигналъ въ Мостаръ (Херцоговина), гдето станалъ писарь при тамошния владика — фанариотъ. Следъ шесть месеца, възмутенъ отъ държанието на владиката къмъ простодушнитѣ селяни, той напустналъ Мостаръ и преминалъ при бошняцитѣ въ Сараево. Отъ Сараево Дим. Миладиновъ отива въ Австрийска Сърбия и прекарва цѣлото

лѣто въ Карловци и Нови Садъ. Презъ него време въ Нови Садъ се намиралъ Раковски, който е работилъ заедно съ сръбския просвѣтитель и публицистъ Д-ръ Данило Медаковичъ. Твърде е възможно Миладиновъ да се е срѣщалъ съ сръбския просвѣтитель и българския революционеръ и подъ влиянието на тѣхнитѣ проповѣди да е укрепилъ патриотическитѣ си идеали. Въ Карловци той се сближилъ съ преподавателитѣ въ духовната семинария, които му предлагали да заеме катедрата по гръцки езикъ, но работитѣ въ отечеството му го викали за по усилена дейность, затова той отказалъ и отъ Австрийска Сърбия преминалъ въ Бѣлградъ, кѫдето се запозналъ съ мнозина сръбски професори отъ гимназията и други видни сърби. Цѣла година Дим. Миладиновъ прекарва между сръбското население, наблюдава живота на австрийскитѣ сърби и на сърбитѣ въ княжеството, успѣлъ да се запознае съ бита на сърбитѣ, изучилъ сръбски езикъ, запознава се съ състоянието на просвѣтата въ Сърбия и съ уредбата на тамошнитѣ училища. Той вижда, че сърбитѣ се учатъ на своя роденъ езикъ, а не на гръцки, както българитѣ въ Македония. Тогава той съпоставя живота на своето отечество съ сръбския животъ и Дим. Миладиновъ е виждалъ много ясно, колко назадъ сѫ останали неговитѣ едноплеменници въ просвѣтно отношение.

Отъ Сърбия Дим. Миладиновъ се връща въ родината си съ опредѣлени планове за народополезна дейность, които планове веднага почва да осѫществява, безъ да се бои и безъ да обръща внимание на прѣчкитѣ и трудноститѣ. И така културно обновенъ и укрепналъ, въ края на 1856 год. той се завръща въ родния си градъ, кѫдето неговото просвѣтено съзнание го прави истински народенъ дѣецъ.

Щомъ се завърналъ въ родината си първата негова грижа е била да изпрати брата си Константинтина въ Русия, което е станало презъ зимата на

1856 год. А следъ това той намѣрилъ за себе си учителско мѣсто въ Прилѣпъ.

Гласътъ на родината, славянската традиция, която никога не е прекжсвала изъ българскитѣ земи, срещата му съ Григоровича, пжтуването му изъ Сърбия и Австрия, успѣхитѣ на църковната борба и нуждата отъ широка народна просвѣта, поставятъ отъ сега нататъкъ Дим. Миладиновъ въ първитѣ редове на борбата за пробуждането на българитѣ въ Македония.

Въ Прилепъ Дим. Миладиновъ става учитель въ гръцкото класно училище, дето учителствувалъ съ Иванъ Жинзифовъ, който ималъ за помощникъ сина си Ксенофонтъ (Райко). Въ училището той води обучението на български езикъ, безъ учебници и разказвалъ на ученицитѣ си по важнитѣ моменти изъ българската история, както и народни предания, докато си набавилъ български книги отъ Цариградъ. Следъ класнитѣ занятия, той често извеждалъ ученицитѣ си на разходка, дето подиръ игри и физически упражнения, продължавалъ обучението по география, естествена история и физика, нагледно всрѣдъ самата природа.

Докато преди да отиде въ Сърбия, Дим. Миладиновъ бѣ предимно гръцки учитель, следъ завръщането си въ родината си, той се стреми да създаде едно истинско народно българско училище, да замѣсти гръцки езикъ съ български и да превърне училището въ разсадникъ не само на знания, но и на патриотични идеали.

Сега Дим. Миладиновъ проявява неуморима енергия и трудолюбие. Той не оставалъ нито минута свободенъ. Учи млади и стари на четмо и писмо и въвежда въ черквитѣ и училищата български езикъ. Ходи при старци и девойки да записва народни пѣсни, приказки и пословици, които изпраща на Константина въ Русия и мисълта да издаде сборникъ съ български народни пѣсни пуща все по-дълбоки корени у

него. Посещава гостилници и ханища, за да разпитва пжтницитѣ за мѣстности, пжтища, планини, рѣки, селища, какви наименувания носятъ, кои села сж български и кои турски, колко кжщи иматъ, броятъ на жителитѣ и др. Всички сведения и съобщения за Македония той записвалъ най-грижливо и ги изпращалъ на московския професоръ Яковъ Орелъ-Ошмянцевъ, който отъ 1850 год. събиралъ материалъ за труда си „Народописна карта на Европейска Турция“, заедно съ една книга народописни и статистически описания върху картата.

Презъ ноември 1857 год. Дим. Миладиновъ и Райко Жинзифовъ ставатъ учители въ Кукушъ. Тукъ и двамата се залавятъ съ всичката си енергия и ревность да въведатъ български езикъ въ училищата и църквитѣ. Подъ ржководството на Дим. Миладиновъ училищата добиватъ удивителенъ напредъкъ и въ скоро време почнали масово да ги посещаватъ младежи отъ близо и далечъ. Отъ любовь къмъ родния езикъ сега посещавали училището не само младежи, но и възрастни, па даже и хора на преклонна възрасть и свещеницитѣ.

Отъ успѣха на тази Миладинова дейность, желанието на гражданитѣ, щото й черковната служба да се извършва на български езикъ, всѣки день растѣло. Но нѣмало преведени черковни книги, затова Дим. Миладиновъ решава да се обърне за такива къмъ атонскитѣ монаси. Докато, обаче, отговорятъ оттамъ трѣбвало много време, затуй Дим. Миладиновъ самъ превелъ нѣкои части отъ евангелието и апостола, и свещеницитѣ почнали да служатъ на български, докато пристигнатъ богослужебнитѣ книги отъ Атонъ.

У Дим. Миладиновъ вече зрѣе планътъ за по-широка и цѣлостна просвѣтна дейность, която ще улеснятъ следъ завръщането си въ Македония българчетата, следващи въ рускитѣ учебни заведения и въ цариградското българско училище. Той смѣта да

откриe българска гимназия — мжжка и девическа — въ Охридъ и Битоля.

Мисълта, че и въ Охридъ, и въ Струга, неговиятъ роденъ край, се чувствувала нужда отъ български училища, постоянно тревожила Миладинова, затова той успѣлъ да повика отъ тия два града десетина младежи, които изучили при него въ Прилепъ църковнославянски и български езикъ.

Презъ втората половина на 1858 год. русинътъ Александъръ В. Рачински, приятель и благодетель на българитѣ, а по-късно руски вицеконсулъ въ Варна, дошелъ въ Кукушъ, изпратенъ съ специална мисия отъ Славянското благотворително дружество въ Москва. Той донася въ Македония книгата „За православнитѣ църковни братства въ югозападна Русия", която К. Миладиновъ превежда, сигурно подъ влиянието на известията, които Дим. Миладиновъ му изпраща отъ Кукушъ за униятското движение въ Македония. Именно, за да улесни и ускори разпространението на книгата изъ застрашената отъ униятитѣ область и, за да агитира между българитѣ въ лоното на родната православна църква, Рачински предприема обиколката си изъ Македония, Дим. Миладиновъ и Рачински обикалятъ единъ месецъ околнитѣ села и градове и развиватъ извънредно усилена деятелность, за да увещаватъ населението да се откаже отъ унията, но пропагандата на папската уния взела надмощие.

Следъ неуспѣха, Рачински отпжтувалъ обратно за Русия, отъ кждето продължавалъ да упражнява всичкото си влияние и грижи за настаняването на младежи македончета, като стипендианти на славянския благотворителенъ комитетъ въ Москва, а Дим. Миладиновъ тайно напустналъ Кукушъ и се отзовалъ въ родния си градъ.

Отъ последнитѣ дни на юний 1859 год. Дим. Миладиновъ работи главно въ Струга, кждето учителствува, но често навестява и Охридъ. Сега той за-

варва тѣзи два града отишли твърде напредъ въ народното пробуждане. Той става учитель не само на малкитѣ, но и на възрастнитѣ, като учи навсѣкждe — въ училищата, по домоветѣ, по стъгдитѣ и по дюкянитѣ. Къмъ края на сжщата година избухва борба между българското население отъ Охридската епархия и патриаршията, въ която борба Д. Миладиновъ взелъ най-активно участие и която е била сждбоносна за него. Следъ смъртьта на охридския митрополитъ Йоаникий — 25 декември 1859 год. — охридчани подали колективно заявление до цариградската патриаршия, съ което горещо молили да имъ постави за митрополитъ Авксенти Велешки. Но патриаршията готвила Мелетий, добре известенъ на охридчани съ своитѣ безчинства, като викарий на бившия охридски митрополитъ Дионисий. Борбата се подкача и Дим. Миладиновъ става нейнъ ржководитель, като снове между Охридъ и Струга, за да насърдчава борцитѣ, да крои планове, да пише протести и да праща дописки въ „Цареградски Вѣстникъ“, гдето иска отцепване отъ патриаршията. Следъ първиятъ протестъ следва втори — 27 декември 1859 год. — до патриаршията съ 5,000 подписа; трети — 20 януарий 1860 год. — съ който искатъ за митрополитъ единъ отъ тримата: Иларионъ Макариополски, Авксенти Велешки или Антимъ Видински, защото епархията имъ се нуждае отъ ученъ иерархъ, благоразуменъ и украсенъ съ всички добродетели и качества, изисквани отъ нуждитѣ на времето. Най-после и четвърти — 20 февруарий 1860 год. — охрдчани протестиратъ съ 12,000 подписа, че не искатъ Мелетий. Но и този протестъ останалъ безъ внимание. Тогазъ българитѣ, съветвани отъ Дим. Миладиновъ, заявяватъ, че не искатъ да признаватъ по-нататъкъ патриаршията за духовно началство. Но патриаршията не искала и да чуе и назначава Мелетий, който на 9 априлъ 1860 год., въпрѣки всички протести и заплашвания, пристига въ Охридъ.

Преди още да завърши учебната 1859/1860 год., къмъ априлъ 1860 год., Дим. Миладиновъ билъ натоваренъ отъ цариградската българска община и снабденъ съ специално позволително да обиколи Македония съ цель да събира помощи за новостроещата се българска църква въ Цариградъ — Галата. Той прегръща съ голѣма радость това пѫтуване изъ родината си, защото му се представя добъръ случай свободно да пропѫтува цѣла Македония, да се опознае по-отблизо съ народа въ неговата цѣлость, да агитира за въвеждането на български езикъ въ училищата и църквитѣ, да събира любимитѣ си народни пѣсни, ценни старини и рѫкописи.

Обиколката му се приключила презъ октомврий 1860 год. и той се прибралъ въ Струга. По това време движението противъ гръцкитѣ владици бързо се разширявало и макаръ, че въ Охридъ не успѣли, другаде епархиитѣ се откѫсвали една по една и патриаршията постепенно губѣла своето влияние. Разбира се, това я ожесточавало и по нейна заповѣдь изъ цѣлата страна се започнали жестоки преследвания, клевети и затваряне на български народни будители. Между това и охридскиятъ Мелетий готвѣлъ своитѣ клевети противъ Дим. Миладиновъ. Това сѫ знаяли мнозина отъ Миладиновитѣ приятели и, затова го съветвали да бѣга отъ Струга. Но той нито вѣрвалъ на това, нито искалъ да слуша и не вземалъ никакви мѣрки.

При това Дим. Миладиновъ лесно можелъ да бѫде наклеветенъ. Поради неговата интимность съ нетвърде предпазливия агитаторъ на славянофилитѣ Рачински, съ когото обикалялъ цѣлъ месецъ Кукушъ и околнитѣ градове, той е могълъ да внуши сериозни опасения, както на портата, тъй и на гръцката патриаршия. Изпращането на брата му Константина и други българчета въ Русия и кореспонденцията, която ималъ съ тѣхъ, сѫщо могло лесно да послужи за об-

винение противъ Дим. Миладиновъ. Опора за клевети фанариотитѣ намирали още въ обиколкитѣ му изъ Македония, съ които възбуждалъ руски симпатии всрѣдъ населението. Най-после идва и неговата 20-годишна просвѣтна деятелность противъ гърцизма за възраждането на Македония. Къмъ това се прибавя и махзаръ̀тъ, приготвенъ отъ Мелетий и подпечатанъ съ фалшиви печати, ужъ подписи на населението отъ охридската кааза противъ Дим. Миладиновъ, че проповѣдвалъ между населението бунтовнически идеи. Така фанариотската злоба въ лицето на охридския Мелетий и битолския Венедиктъ намиратъ опора, за да наклеветятъ предъ битолския валия Дим. Миладиновъ, като опасенъ за държавата руски агентъ, който бунтува народа.

На 16 февруарий 1861 год. дошелъ въ Охридъ Абидинъ бей, албанецъ, жандрамерийски бимбашия, съ цель ужъ да дири нѣкакви злосторници, които преди известно време запалили кжщата на видния гражданинъ Робевъ. Но той още сжщия день презъ нощьта отишелъ съ едно отдѣление конни стражари въ Струга, заградилъ кжщата на Дим. Миладиновъ, влѣзълъ въ дома му, претърсилъ всичко, прибралъ нѣколко чувала съ книги, ржкописи и писма, а Дим. Миладиновъ, окованъ въ вериги, безъ милость къмъ плачоветѣ и молбитѣ на домашнитѣ, го откарали въ Охридъ.

Следъ три дни, обвиненъ като „царски душманинъ“ отъ охридския турски съветъ, конвоиранъ отъ четирма стражари билъ откаранъ за Битоля. Вързанъ въ верги и на конь Дим. Миладиновъ минавалъ за последенъ пжть презъ охридската чаршия и тжжно поглеждалъ навалицата, която се стекла да види и оплаче своя любимъ водачъ и учитель. Спокоенъ и гордъ, че отива изкупителна жертва за благото на народа си, той казалъ:

„...Азъ отивамъ на вѣрна смъртъ, но народа български, за когото съмъ ратувалъ и за когото ще умра, нѣма да умре заедно съ мене. Той ще остане и подиръ мене и единъ день ще възкръсне величественъ. Тогава той ще оцени и моята кръвь! Азъ посѣхъ семето, а вие бѫдете живи да пожънете плода му."

Въ Битоля Дим. Миладиновъ лежалъ три месеца, до края на май, въ най-лошия затворъ. Тукъ той билъ изследванъ и сѫденъ отъ криминалния сѫдъ, а специална комисия отъ две лица, единъ гръкъ и единъ турчинъ е била натоварена да провѣри книжата му. Венедиктъ, гръцкиятъ епископъ въ Битоля, опасявайки се да не би сѫдътъ да го оправдае, защото нѣмало никакви улики за обвинение, раздалъ много пари подкупъ на членоветѣ на сѫда, а сѫщо далъ скѫпи подаръци и на комисията, за да наредятъ работата така, щото да не бѫде свършена никога.

Отъ затвора въ Битоля Дим. Миладиновъ ни е оставилъ следната записка, която говори за любовьта на битолчани къмъ тѣхния учитель и народенъ водачъ: „Женитѣ кършейки ржце и тѫжейки казваха: „Е! шчо црна змія не късна, Е! златенъ цар Никола, шчо ни ѡстае! шче ке чинеме міе сѷромаси безъ тебе!" Бѣхъ неутешимъ, докато плачеха. И майки, и бащи горчиво плакаха. Неговата света сѣнка нека бѫде посрѣдникъ за насъ по-близко до Бога, и героичната му душа нека невидимо витае, въодушевлявайки всички." [1])

Въ това време близки роднини и приятели на Дим. Миладиновъ се мѫчели всячески да го освободятъ. Усилията имъ, обаче, излѣзли напраздни, подкупътъ подействувалъ по сигурно и голѣмиятъ поли-

[1]) Тази записка написана на гръцки и български отъ Дим. Миладиновъ се пази въ Архива на Възраждането № 2331. Преводътъ е на проф. Ив. Снѣгаровъ.

тически врагъ на държавата билъ отведенъ въ първитѣ дни на юний 1861 год. презъ Солунъ въ Цариградъ и затворенъ въ карцера на Голѣмото Заптие (Министерството на полицията).

*

Константинъ Миладиновъ пристигналъ въ Одеса презъ зимата, края на 1856 година, кждето билъ приетъ любезно отъ пресвещений Инокентий, голѣмъ приятель на българитѣ и главенъ инициаторъ и радетель на одеското българско настоятелство. Тогава Константинъ билъ 27 годишенъ, бедно облѣченъ, високъ, мършавъ, блѣденъ, съ голѣми черни очи и съ тжжно изражение на лицето. Следъ като си осигурилъ подръжката на одеското българско благотворително общество за следване въ Москва, той посетилъ за малко време Киевъ. Тамъ той отишелъ да види и се помоли въ черквата Св. София. На въпроса на ключаря, който го смѣтналъ за гръкъ Конст. Миладиновъ отговорилъ: „Македония не е Гърция. Гърци не говорятъ по български!“ Следъ това той отпжтувалъ за Смоленскъ при искренния и ентусиазиранъ приятель на българитѣ Ал. Рачински и оттамъ въ Москва. Отъ месецъ май до августъ 1857 год. Конст. Миладиновъ прекарва ту въ Москва, ту въ село Минино, Смоленска губерния, въ имението на Ал. Рачински, заедно съ други българчета, кждето изучава добре руски езикъ и се готви да постжпи въ университета.

Въ село Минино той се заловилъ да чете старитѣ български писатели и историята на българитѣ въ славянското семейство. Тукъ разбира връзката на славянскитѣ народи съ християнското православие и се ужасилъ при вида на опастностьта, която готвила въ родината му латинската пропаганда. Затова той побързалъ да преведе на своето родно наречие кни-

гата на О. Іоанна Флерова „За православнитѣ църковни братства въ югозападна Русия“.

Книгата съдържа интересенъ предговоръ, написанъ отъ Константина въ село Минино презъ юлий 1858 год. Отъ този предговоръ научаваме кое го е подбудило да преведе тази книга, какво съдържа тя и каква цель преследва преводачътъ, като я поднася на българския читатель: „...читающемъ таіѫ книгѫ чувствуешъ, що уніѫта, подкопавеещемъ основитѣ отъ православіето унищожвитъ и народностьтѫ; чувствуешъ що, кои искрено желаетъ да подкрепитъ народностьтѫ, требитъ да се стараемъ да подьржвитъ православіето. Ето що побуди насъ да преводими таѫ книгѫ...“ Въ края на предговора Конст. Миладиновъ обещава следъ кѫсо време да печата цѣла книга, но сигурно болестьта му е попрѣчила на това. Преведената отъ Константина книга била изпратена въ хиляди екземпляри въ България, като предупреждение за опастностьта отъ унията. Книгата Конст. Миладиновъ изпратилъ и на Раковски, който се отзовава благосклонно за нея и сѫщо води борба съ унията въ своя „Дунавски лебедъ“. Еднаквото имъ отношение къмъ църковната борба, открива тѣхната писмена дружба. Конст. Миладиновъ храни дълбока почить къмъ неустрашимиятъ херолдъ на свободата и горещо желае да го срещне лично, за да се запознаятъ. „...Колку повике радите, пише Конст. Миладиновъ на Раковски, толку повике честите народностьта ни, толку повике услуги правите на жертвеникатъ отъ отечеството ни, и толку повике привиквате народната любовь, коя денеска іе най-благата награда на благороднитѣ души...“

На Сава Филаретовото покровителство, на когото Константинъ е билъ съквартирантъ въ Москва презъ априлъ 1857 год., и на грижитѣ на Ив. Н. Денкоглу е билъ предоставенъ още въ Одеса отъ бъл-

гарското настоятелство тамъ, когато Конст. Миладиновъ се обърналъ къмъ него за помощь — стипендия.

Въ Москва Константинъ се движи въ срѣдата на славянофилитѣ около Аксакова, Хомякова, Денкоглу, Погодинъ, Самаринъ, Кирѣевски, Бартеневъ и др., а заедно съ българскитѣ студенти тамъ — С. Филаретовъ, Люб. Каравеловъ, К. Геровъ, Нешо Бончевъ, Р. Жинзифовъ, Вас. Поповичъ, Г. Теохаровъ, Вас. Чолаковъ, Хр. Даскаловъ и др. образуватъ дружинката, която издава списанието „Братски трудъ“ и си поставя за целъ да представятъ предъ руското общественo мнение борбитѣ и страданията на българитѣ, които сѫ тѣхни братя по кръвь и вѣра, за да ги подпомогнатъ въ тѣхната свещена борба за свободенъ животъ.

Тритѣ учебни години — 1857/58, 1858/59 и 1859/60 — Конст. Миладиновъ прекарва въ Москва като студентъ въ историко-филологическия факултетъ, занимавайки се неуморно съ славянска диалектология. Въ свободното отъ лекции време, той работи въ Московската университетска и синодална библиотеки, готвейки се сериозно за бѫдеща научна разработка на български езикъ и история.

Чувствителна, нѣжна и поетически одарена натура Конст. Миладиновъ, както повечето отъ своитѣ другари въ дружинката, пише стихове, които печата въ „Братски трудъ“, „Български Книжици“, „Дунавскый лебедъ“ и „Цареградки вѣстникъ“, въ които дава изразъ на своитѣ патриотични и интимни купнежи по родината.

Въ най-хубавитѣ стихотворения на Константина темитѣ сѫ отъ лично, интимно естество. Нуждата отъ самотность е въ сѫщность изразъ на търсене на купнежъ, на болезненость на неговата физическа природа.

Чувството на самотность, на сирачество е намѣрило изразъ въ стихотворението „Сйраче“, което

чувство авторътъ е изпитвалъ особено силно къмъ края на своето престояване въ Русия.

Въ стихотворението „На сàнцето“ — имаме тжгата на самия авторъ и страстниятъ му купнежъ по свѣтлина, радость и лично щастие.

А въ най-хубавото му стихотворение „Тжга за югъ“, купнежътъ по слънце и свѣтлина, опредѣлено се свързва съ родни и близки на авторовото сърдце мѣста — Струга, Охридъ и др. Този купнежъ безспорно е засиленъ, поради разклатеното му здраве.

Купнежътъ по красотитѣ на родния край му дава крила, за да литне и търси щастие тамъ, за да се слѣе съ природата и заживѣе въ висше блаженство, а въ залѣза на слънцето да намѣри вѣченъ покой.

Тàмо зòра-та грѐитъ дȳша-та,
и сжнце свѣтло зàидвитъ въ гòра-та;
— — — — — — — — — — — —
бѝстро èзеро глѐдашъ бѣлеитъ,
или одъ вѐтаръ синотѐмнеитъ;
пòле пògледнишъ или плàнина,
сѐгде бòжева іе хубàвина.
Тàмо по сжрце въ кàвалъ да свѝрамъ,
сжнце да зàйдвитъ, я да умѝрамъ.

Стихотворенията на Конст. Миладиновъ иматъ всички белези на поетическо вдъхновение и не сж лишени отъ задушевность и непосрѣдственость въ израза на чувството. Тѣ сж написани на стружко наречие, различно отъ тогавашния източно-български книжовенъ езикъ. А интимниятъ имъ и болезненъ тонъ е билъ чуждъ на бурното революционно време на общъ националенъ подемъ и борби за освобождение. Затова стихотворенията сж останали непознати и не сж могли да упражнятъ влияние върху развоя на новобългарската поезия.

Скрѣбьта по родината у Конст. Миладиновъ е засилена отъ разстроеното му здраве. Слабъ и бол-

навъ той е билъ още отъ детинство, но сега поради усиленитѣ умствени занятия въ университета, ненавременното изпращане на стипендията му, и тежкиятъ климатъ на Москва съ нейнитѣ мъгли и студове, разстроили неговото здраве и той презъ зимата на 1859/60 година боледува тежко въ Екатерининската болница. Затова презъ пролѣтьта, той решава да отпѫтува за родината си, за да възстанови разстроеното си здраве и се отдаде на учителска и обществена дейность въ помощь на брата си, който го вика: „Ела мой милий брате, по-скоро, отъ нищо не се бой, не се смущавай, захвърли всѣка работа, която се отнася до твоя лична полза, азъ ти приготвихъ вече учителско мѣсто въ Охридъ. Дойди направо въ родината си, за да зарадвашъ моитѣ деца, нашитѣ роднини и другари."

Въ продължение на три години Конст. Миладиновъ грижливо пази събиранитѣ заедно съ брата си още въ Македония народни пѣсни, увеличава ги и допълва съ изпращанитѣ нови пѣсни отъ Дим. Миладиновъ и донесенитѣ въ Русия отъ Райко Жинзифовъ, Нешо Бончевъ и Вас. Чолаковъ. Въ Огласа за събиране абонати за издаване Сборника съ народни пѣсни, печатанъ въ „Дунавски лебедъ", бр. 20 отъ 7. II. 1861 год., Конст. Миладиновъ пише: „Пѣснитѣ преди шесть години зафатихме да събираме отъ секакви стѫрни отъ западната Българія, т. е. отъ Македония, напр. одъ Охридъ, Струга, Прилепъ, Велесъ, Костуръ, Кукушъ, Струмица и други мѣста; още одъ востоčна Българія". И презъ тѣзи три години Константинъ не преставалъ да се надѣва, че въ Русия ще намѣри срѣдства за издаването на събранитѣ народни пѣсни. Сѫдено било, обаче, да ги издаде въ друга славянска страна. Между това отъ Москва огорченъ поради невниманието на рускитѣ учени къмъ неговия Сборникъ, Конст. Миладиновъ пише на голѣмия приятель на славянитѣ и щедъръ меценатъ епископъ Щросмайеръ и го пита дали би му помогналъ да издаде сбирка

отъ български народни пѣсни. Щедриятъ владика заинтересуванъ за България, поради униятското движение, веднага му отговорилъ, че е съгласенъ да направи това. Тогава Константинъ се прощава съ любимата си Москва, съ университета, който му дава нови и свежи умствени сили, високо самосъзнание и крепка любовь къмъ родината, раздѣля се съ своитѣ приятели славянофили и скѫпата дружинка отъ млади българи и тръгва за Виена.

Въ края на лѣтото Конст. Миладиновъ намира Щросмаера въ Виена, кѫдето последниятъ е билъ по работа, като членъ на усиления държавенъ съветъ, отъ май до есеньта на 1860 год. Щросмаеръ приелъ любезно Константина, прегледалъ пѣснитѣ, но като видѣлъ, че сѫ записани съ гръцка азбука, учудено казалъ: „Гърцитѣ сѫ причинили доста беди и неволи на васъ българитѣ, затова трѣбва да се откажешъ отъ тая чужда гръцка азбука“, и поискалъ преди да се печататъ да ги препише съ българска кирилица. Конст. Миладиновъ като чулъ това свѣтналъ отъ радость и отговорилъ: „Блажени сѫ устата, които изрекоха това желание, никой не е по-готовъ отъ мене да го извърши“ и се предалъ на работа.

Презъ есеньта заедно съ Щросмаера, Константинъ отива въ Дяково. Тукъ той се настанилъ въ една стая на духовната семинария, за да бѫде по спокоенъ въ работата си, а се хранилъ при Щорсмаера. Цѣли три месеца Константинъ Миладиновъ работилъ най-усърдно и транскрибиралъ пѣснитѣ. А когато презъ първата половина на януарий 1861 год. Щросмаеръ тръгналъ за Загребъ съ него заминалъ и Константинъ и далъ пѣснитѣ въ печатницата на А. Якичъ за печатъ. Въ началото на юний 1861 год. Сборникътъ излѣзълъ отъ печатъ, а Константинъ билъ неизказано щастливъ, като видѣлъ най-после плода на многогодишния си трудъ. Възхитенъ отъ радость,

той се връща отъ Загребъ въ Дяково и първиятъ екземпляръ подарилъ на Щросмаера.

Сборникътъ отъ народни пѣсни на братя Миладинови прави епоха въ историята на българския фолкло̀ръ. Той хвърли свѣтлина върху теорията на ученитѣ езиковеди и етнографи за езика и бита на българитѣ въ Македония, даде обиленъ материалъ за използуване мотивитѣ и речника на народното творчество и утвърди епическата традиця въ нашата народна поезия. Този сборникъ за вѣчни времена ще бѫде най-яката опора въ защита на българщината въ Македония, най-силното доказателство, че Македония е българска и най-трайниятъ паметникъ на братя Миладинови.

Пѣснитѣ въ Сборника, записвани главно отъ постария братъ Димитъръ, и подредени и преписани за печатъ отъ по-младия Константинъ, сѫ 660 на брой. Тѣ включватъ — юнашки, баладни, битови и обредни мотиви, които разкриватъ не само мощното въобразение на безименнитѣ пѣвци, но и цѣлата народна култура, съ всички обичаи и вѣрвания на народа. Сборникътъ е разнообразенъ съ епически и лирически мотиви, а пѣснитѣ иматъ голѣмо вѫтрешно богатство — поетическо разнообразие, сила и оригиналность. Особено сѫ нѣжни и задушевни лиричнитѣ пѣсни, въ които трепти възторгътъ и самочувството на българина —

Мошне ми сѐ мили Бугарски-тѣ моми,
Вездень ми жніаетъ на жеско-то сѫнце,
Отъ утро до вечерь на нодзе ми стоатъ;
Полодзи креваетъ, снопо'и ми вѫрзватъ,
Ставици ми пра'ѣтъ, како славей пеатъ,
Како ласто'ици тѫнко зборуваетъ.
Айде пакъ на вечерь дома се вращаетъ,
Како еребици ситно ми бѫрзаетъ,
Бѣли ми сѐ бѣли, како бѣла книга.
Съ цѫрвени образи, Охритско яболко.

Този сборникъ е най-крупниятъ етнографски трудъ отъ онова време, па и до сега си остава единъ отъ най-голѣмитѣ ни сборници съ народни пѣсни, защото отразява неизчерпаемото богатство на българския духъ. Затова той ще остане още за дълги години единъ отъ най-ценнитѣ български фолклорни сборници, а братя Миладинови едни отъ нашитѣ първи голѣми фолклористи.

Близо година Конст. Миладиновъ прекарва при голѣмиятъ ученъ, меценатъ и покровитель на славянството — Щросмаеръ. Нѣма съмнение, той ще е изпиталъ дълбоко влияние отъ нравствената личность на тоя великъ човѣкъ. Но какъ това влияние се е отразило конкретно върху духътъ на Константина, последниятъ примирилъ ли е въ себе си бореца противъ унията и носилъ ли е нѣкакви поржчения отъ своя великъ приятель и благодетель. Тайната Конст. Миладиновъ отнесе съ себе си въ гроба.

На пжть за Македония Конст. Миладиновъ се отбилъ въ Бѣлградъ съ горещото желание да изпълни една отдавнашна мечта, да се срещне съ Раковски, да му поднесе единъ екземпляръ отъ Сборника съ своя „поклонъ въ знакъ на искренно приятелство и да побеседва съ него за многото потрѣбности на отечеството“. Макаръ, че съ редица дописки, печатани въ „Дунавски лебедъ“ на Раковски отъ 8, III., 18. IV. и 25. IV. 1861 год. да се съобщава за арестуването на Дим. Миладиновъ, но до отпжтуването на Константинъ отъ Загребъ, той не ще е ималъ възможность да чете „Дунавски лебедъ“, може би, поради огромната работа по печатането на Сборника, и затуй едва въ Бѣлградъ, следъ като се срещналъ съ Раковски, той е узналъ страшната весть за арестуването на брата му. Тогава той бърже се отправилъ за Цариградъ, за да види брата си, който гаснѣлъ въ затвора и се опита да го спаси.

Конст. Миладиновъ пристигналъ въ Цариградъ въ края на месецъ юлий или първитѣ дни на августъ 1861 год. Веднага той потърсилъ брата си, и благодарение връзкитѣ си съ Щросмаера и католицитѣ, той успѣлъ да го види. Но на 4 или 5 августъ с. г., следъ една среща съ Димитра, той билъ грабнатъ ненадейно отъ турскитѣ жандарми, отъ една улица близо до моста Галата, арестуванъ и сжщо поставенъ въ окови и изолиранъ въ тъмницата като политически престжпникъ.[1])

Цариградъ 9 Августа 1861 год.

Нар. библ. Инв. № 7839.

Г-нъ Г. С. Раковски у Бѣлградъ!

Незнамъ да лі сте извѣстени, че г-нъ Д. Миладиновъ македонецъ по клевета битолскаго фанариотина и охридскаго лежи днесъ въ тъмныя мохамеданскыя тъмницы, за жяль че никого камо непущаха да го види, нечяяно дохожда и другый му братъ К. Миладиновъ прем. 7/ца (миналата седмица Н. Т.) отъ Загребъ, който види ся іе е сполучилъ да го види ще е наклеветенъ и той, и тъй ненадейно преди 4 — 5 дена го грабватъ въ Галата отъ една улица и го запиратъ безъ да му кажатъ безбожны причината; жално много и за него защото е малко боленъ; ние рѣшихме да подадемъ Арзухалъ заедно съ охридскитѣ, та давно поне единаго избавяхме отъ ржцетѣ на тыя безбожны тыраны.

Стоилъ Д. Балканскый.

Презъ октомврий сжщата година, Щрасмаеръ като научилъ отъ вестницитѣ за сждбата на Кон-

---

[1]) Покрай досегашнитѣ обнародвани вести за арестуването на Конст. Миладиновъ въ Цариградъ, тукъ за пръвъ пжть ще печатаме едно важно писмо, което засѣга този моментъ отъ живота на двамата братя —

стантина, веднага написалъ две писма съ еднакво съдържание до австрийския министръ на външнитѣ работи графъ Рехбергъ и до австрийското посолство въ Цариградъ. Въ тия писма Щросмаеръ излага, че пѣснитѣ на Константина сѫ невинни, че съдържанието имъ е взето отъ историята и обичаитѣ на народа, и че сѫ обнародвани на негови разноски. А за Константина казва, че го познава добре и че е неспособенъ да извърши противозаконна простѫпка. Затова моли министра да се застѫпи и за двамата братя и действува за освобождаването имъ. Австрийскиятъ посланикъ, наистина, се застѫпилъ за освобождаването на Константина, но му било отказано, защото още се намиралъ подъ следствие. А споредъ рапорта на турския министръ на полицията отъ 27. XI. 1861 год. Дим. Миладиновъ билъ затворенъ, защото ходилъ изъ Македония да възбужда руски симпатии въ населението, като проповѣдва противъ унията и за масово изселване въ Крим. Между книжата му били намѣрени писма отъ Константина, писани отъ Москва, въ които се говорило за сѫщата цель.

Поради лошото състояние, въ което се намирали тогава турскитѣ затвори, хвърлени въ влажни и тъмни подземия, двамата братя не могли да понесатъ тия страдания. Презъ декември 1861 год. тѣ заболѣли тежко отъ тифусъ и единъ следъ другъ най-напредъ Константинъ, а после Димитъръ, били отнесени въ полицейската болница, кѫдето агонизиращи едва се познали. Тукъ тѣ били посетени отъ единъ католически свещеникъ — българинъ, който ги изповѣдалъ и причестилъ. Нѣколко дни следъ това тѣ починали, Константинъ въ недѣля на 7/19 януарий, а Димитъръ въ четвъртъкъ на 11/23 януарий 1862 година.[2])

[2]) Разликата между григориянскиятъ и юлианскиятъ календари (старъ и новъ стилъ) презъ XIX вѣкъ е била 12 дни, а не 13. Н. Т.

А беднитѣ братя въ предсмъртни страданья
Изпущаха своитѣ последни стенанья.
И, вече обзети отъ гробния хладъ,
Тѣ пращаха сбогомъ на божия свѣтъ,
И шушняха тихо съ гаснѣеща сила:
„Какъ много те любимъ, Българио мила!“

Така преждевременно угаснаха дветѣ свѣтила на българската народность въ Македония. Най-скжпитѣ синове на тази хубава и изстрадала земя, която днесъ по нѣкакъвъ жестокъ жребий пъшка подъ двойно иго. Съ своята мжченическа смърть двамата братя се обезсмъртиха, защото вѣрно служиха на своя народъ. Като водачи и народни будители тѣ неотклонно следваха трудния пжть въ служба на народа, като оставиха личния примѣръ на саможертвуване предъ олтаря на Родината за назидание на поколѣнията. Братя Миладинови умрѣха като герои-мжченици, затова подвизитѣ имъ ще освѣтяватъ пжтя на днешнитѣ и утрешни борби за свободата на Македония, която рано или късно ще изгрѣе, за да засиятъ тѣхнитѣ светѝ образи още по-силно за слава на цѣлокупния български народъ.

Н. Табаковъ.

ДИМИТЪРЪ МИЛАДИНОВЪ
ПИСМА И ДОПИСКИ

1. ПИСМО ОТЪ Д. МИЛАДИНОВЪ ДО АЛЕКСАНДЪРЪ ЕКЗАРХЪ

20 Августъ 1852, Битоля.

Достопочтени
Александъръ Екзархъ,

Доброто Ви име служи за гордость на всички словѣнобългари въ Европейска Турция. Привличашъ почетьта на нашитѣ еднородци чрезъ чистосърдечната си ревность спрямо тѣхъ. А патриотическото ти чувство желая да се разнася като свѣткавица къмъ всички нѣкога славни, а сега възкресващи отъ тинята на невежеството наши еднородци, потомци на илириеца Кохледа и на силния Стефанъ Неманя и останалитѣ.

О! каква епоха по сгодна отъ всѣкога, за да се съкрушатъ желѣзнитѣ обрѫчи на закоренѣлото невежество. Всесияйната северна звезда, предназначена отъ Бога, не е всевидима, за да упѫтва еднородцитѣ, както нѣкога огнения стълбъ на Мойсея... Не е ли настоящата епоха, презъ която се водимъ, като чрезъ рѫка на Вишния, за възкачвание къмъ златния ни вѣкъ, на просвѣщението? Страшниятъ гигантъ на деня нѣма ли да счупи гнилия черепъ на аномалията и разпръсне мъглата на напредъка? А прѣчкитѣ на

тукашния словенски напредъкъ не сѫ нито незначителни, нито малки и, сравнително съ другитѣ, може би, най-значително е гръцкото духовенство, което е всѣкога, навсѣкѫде е, и ще бѫде активна машина противъ словенския езикъ (ама съ име Божио не ке дочекаетъ) и споредъ пословицата нуждно е (на зълъ трънъ, зла копачка). Ти пиша свободно чрезъ съотечественикътъ и ученикътъ ми Андроника Д. Иосифчевъ, когото ти препоржчвамъ като благороденъ и честенъ.

Нека ми бѫде простено да кажа нѣкои юношески наблюдения. Шестѣ осмини почти на Македония, които се населяватъ отъ едноязични българи, всички се учатъ на елинско писмо и отъ елинитѣ се наричатъ елини, освенъ на севернитѣ словени, които напредватъ на словенски (езикъ).

Нѣкой си руски пѫтешественикъ по име Викторъ Григоровичъ, професоръ въ Казанъ, съ голѣмо удивление видѣ словенски книги въ Охридъ, въ отечеството ми Струга, въ Прѣспа и пр. Като че ли не сѫ били известни на европейскитѣ народи тукашнитѣ народи, но считани отъ тѣхъ като нѣкой чуждъ народъ. Като преподавахъ азъ Тукидида въ Охридъ възкликна (Григоровичъ) съ възторжено удивление: „нали наши братя сте?“ И като че ли бълнуваше и не вѣрваше, че за майчинъ и прадѣдовъ езикъ имаме словенски. Като стигнахме и двамата въ татковината ми Струга на вечерьта, заповѣда на старата ми майка да пѣе (българска пѣсень), която и я записа. И настоятелно ме помоли да напиша на тукашния говоримъ (езикъ) българска граматика и я очаква въ Виена, кѫдето нѣкои гърчуляги и албанци отъ околнитѣ мѣста на татковината ми, подбудени отъ нѣкои, му нанесли несправедливи обвинения и го нарекли крадецъ на книги. Когато въ сѫщность съ удоволствие съоте-

чествениците ми, дадоха му нѣкои книги. Съ това подразбираме, „че гърцитѣ и френцитѣ за нищо не ни боратъ“.

Разумни! Пороятъ на елинския езикъ ще стане за тукашнитѣ мѣста неудържимъ, ако не се вематъ силни мѣрки. Мнозина славянобългари сѫ се учили и се учатъ въ Атина и съ време съ езика се сформируватъ и нравитѣ, а следователно и народностьта се смѣсва съ чувствата. И моя братъ това лѣто се връщаше отъ Атина, кѫдето само три години учи въ университета елинска филология, замина за Зографския манастиръ въ Св. Гора, за да се срещне съ иеромонаха Партения, който бѣ при мене ученикъ, и който напоследъкъ се училъ въ Русия, като съмъ ималъ намѣрение да го склони да продължи (да учи) словянска филология въ Русия. Но понастоящемъ, като преминалъ само словяноруската граматика и синтакса, се върна въ отечеството. А Партений му далъ такова обещание (дали това е вѣрно): „Чрезъ учителското занятие изплатихъ вземенитѣ пари съ лихва (защото се училъ съ взети пари подъ лихва) въ тригодишно растояние; следователно, следъ три години ще имамъ срѣдства да те изпратя въ рускитѣ университети“. Оттамъ братъ ми донесе две книги българска мусикия (псалтикии) и едно българско евангелие, които подари на отечеството си Струга, кѫдето, както пише братъ ми, се чете българското евангелие презъ всѣка недѣля, съ голѣма благодарность на слушателитѣ, отъ единъ свещеникъ, който знаялъ словенски (езикъ). И по мое побуждение склониха, както класния учитель въ Струга и мой ученикъ, тъй и попъ Иванъ да въведатъ на ученицитѣ си първо български (езикъ), ако имаха книги за започване на този езикъ, като напримѣръ: буквари, граматика, синтакса, аритметика,

географија и ви увѣрявамъ, че щѣше да стане добро начало отъ най-западната Македория. „Всички се нуждаемъ отъ крепка ржка“. Търгуващитѣ тамъ (въ Цариградъ) г. г. Петъръ А. Димзовъ, Димитъръ К. Паунчевъ могатъ да ви уведомятъ за незначителнитѣ ми чувства (?), и за г-жа нѣмотията.

Ако нѣкога се удостоя съ вашъ отговоръ, писмата се осигуряватъ чрезъ г-на Д. Паунчевъ, Петъръ А. Димзовичъ, препращани до заведението на г-да Братя Робеви и синове въ Биголя.

Оставамъ винаги Васъ почитающъ,
съвсемъ Вашъ:
Димитъръ Миладиновъ.

2. ДОПИСКА ОТЪ ДИМ. ХР. МИЛАДИНОВЪ,

ИЗПРАТЕНА ОТЪ СТРУГА НА 28 ФЕВРУАРИЙ 1860 ГОД. И ПЕЧАТАНА ВЪ „ЦАРЕГРАДСКИ ВѢСТНИКЪ“ № 476 ОТЪ 26. МАРТЪ 1860.

Достопочтени ми издателю Цареградскаго Вѣстника, молиме да вмѣстите въ почтениотъ вашъ листъ слѣдующи Вароши Охридски, и за Кошища улица охридска и за Струга касаба.

Во прочутиотъ градъ Охридъ не остана нищо отъ великолепие и отъ стародревности, само светите мощи отъ святаго Климента, и тие безъ светата кара, коя ти у Беръ гърци я украдоха и я държатъ денеска во обитель отъ святаго Іоана Продрома, единъ два кодика отъ архиепископитѣ първи иустинянски, и комиръ отъ святаго Климента, древенъ и само на главата стоитъ златоткаено и бисеръ, и гробътъ му се кажватъ на една скършена плоча въ манастиръ църква митрополитска налево влегвеещи во нартика и обителотъ святаго Наума и гроботъ му щелъ не

гибнатъ и старинни кожи со товари предъ четиридесетъ години жертва на волкана се дадоха и се изгориха отъ... како и преди време и на златовърха обителе прилепски въ фурни ги изгориха! Но найхарното, найхубавото, найчесното ни остана — кърфта цела българска блага!

Въ света окружия Охридска нематъ ниедна фамилия гръцка освенъ три-четири села влашки, а свите други су чисто болгарско племе.

Една прища се сборватъ „къде текла реката, пакъ ке течитъ". Со свето що ни се плениха литературата славянска, и книги ни се изгориха, и столотъ архиепископски ни се ограби и майката ни я притиснаха въ темни зандани, се найде единъ проциръ, влезоха мало здраци во темницата и познаха болгаритѣ македонци, что уще била жива славната ни наша майка! Живъ билъ нашъ императоръ султанъ Абдулъ Меджидъ Ханъ Ефендимисъ! Отъ таковъ проциръ, прогледахме како во Кукушъ, и овде въ Охридъ, и во Струга, и почнахме (зафатихме) предъ нѣколко време да се учеме по материотъ загубленъ язикъ. Овде во Струга касаба почна во заемоучилището. Г-нъ Кузманъ А. Паскалиовъ заедно съ господина Георги попа Христовъ Икономовъ како на читане по български, така и на краснописанието, дѣцата писуватъ како со штамба. Во едновременно почна и во Охридъ Месокастро у кѫщата (кукята) отъ господина Гйорета Мустревъ, но само на вечеръ по 12 часа до два сосъ фенери и наутро рано пакъ сосъ свѣтило! После си ходеа дѣчината всекое на училището гръцко. А овой месецъ во сечка сосъ повелята отъ старците варошки зафатиа и во Варошъ на митрополията да се учатъ децата болгарски, откако ке се пущатъ децата отъ гърцките училища, два часа и два пати во седмицата се

учатъ при заемоучителотъ г-нъ Кузмана А. Паскалиовъ читанье и краснописание. То тъмже на 13 сечка (февруариа) почнаха во улица Кошища вонка отъ Варошотъ. Ова го направи свещеникъ Апостолъ папа Соколовъ отъ Кошища заедно сосъ старешината сиромашка отъ Кошища. Овие немаещемъ досега никакво училище, во една кукя и собраха дѣцата си имъ кладоха (метнаа) едно дѣте учителче, който и училъ до четиресеть деца! а со сета сиромащина, кои како даде двете пари отъ евангелската вдовица, кошищаните собраха малу пари (новци) и почнаха отново осново (темелъ) да направатъ едно одаиче долу наземи, колку да се збератъ децата и овде само болгарски читаатъ и писуватъ, а по гръцки не! по ова се измисли за да се пратитъ едно дете способно за да се изучитъ старословски сосъ граматика въ Цариградъ на болгарското училище тамо къде и отъ Кукушъ се учеха Иванъ Г. Петковъ и Дионисъ Янешмовъ. Ова дете е сиромашко, но чесно и любоучно; се именова Коста Наумовъ Дебранъ отъ Кошища и татко му (отецъ неговъ) со сета сиромащина му даде пари иждиване за науката му. И кога ке се научитъ малу-многу да се вратитъ на отечеството си за да учатъ голи боси дечина въ Кошища. Богъ да поможимъ него и мощне харно чинатъ за народность да поможатъ! а овде въ Струга касаба два часа что растовіятъ конъ (къмъ) западъ отъ Охридъ лежитъ близо до езерото на десна страна иа лева на брегоите отъ златоточнаго Дрима. Овде кажуваме во Струга непрестано и во заемоучилището се учатъ и по гръцки и по болгарски при учителотъ г-нъ Георгия попъ Христовъ. И на елинското училище горе (класното училище) и тамо ученицитѣ преводватъ отъ гърцко на болгарско и отъ боолгар-

ско на гръцко, но още нематъ на староболгарско съсъ граматика. Даи ни Боже!

Въ Охридъ въ Варошъ отъ жешки предстоятели се благородната и достопочтената кукя Робевска, г-нъ Ангеле и г-нъ Тасе брикя и нихна челядь. И благородните куки бракя Манчевци, бракя К. Пахуновски и бракя Янаки Пахуновски и прочая. А во Струга со сиотъ Дримколъ сите су желатели за по славянско. И во Месокастро (во Охридъ) шаратъ по нѣкои свещеникъ. Но и той е разуменъ, ке си доитъ наредомъ!

За по цьрквите читанѣ и пѣянѣ.

Во долна порта варошка достойни су за похвала пѣвачите Ангеле Групче и Димитрия Топеничаровъ, които и читатъ во цьрквата и пѣятъ по старославянски, но книги немаме, и дечината пѣятъ и апостолътъ го велятъ. Сега по умиранѣто владиково фати да пѣятъ во цьрковъ манастиръ митрополитски и господинъ Христо Салатовъ пѣвецотъ. Такожде и во цьрквата свети Враче и во Месокастро.

И на Струга учителотъ и пѣвацъ Георги попъ Христовъ, Анастасъ Хаджовъ и сакеларий свещеникъ Иванъ, и децата по болгарски пеѣтъ, и свещениците струшки се изучиха по славянски: свещеникъ Ив. Миладиновъ сакелария, свещеникъ Іованъ попъ Стефанъ и свещеникъ Георги Наумовъ Маринъ и со сета старость почна по некое со зърцала (гледала) и свещеникотъ Христо Икономотъ; се изучиха овие наши свещеници и службата (литургията) света по славянски я служатъ, освенъ молитвите, и ако имахме големъ кругъ цьрковни книги, сета служба ке се чинеше и въ святий алтаръ и вонка по славянски, а по селата ни опитуватъ, или даватъ изанъ (дозволение) владика, за да се пѣитъ въ цьрква по болгарски!

и сите, що слушатъ болгарите, се радуватъ, защо разумѣватъ болгарскиотъ язикъ, и едни отъ радости плачатъ.

Ами свещениците Охридски: още не зафатиле ни да се поучатъ по матерниотъ си язикъ, ни въ църква да служатъ. Но сите свещеници охридски иматъ ревность за матерніотъ язикъ, и мнозина на нашъ Болгарски язикъ преподватъ отъ евангелието гърцко на българско наше македонско, со гърцки писма и го пѣятъ по въ църковъ како свещеникотъ Костадинъ попъ Стефановъ въ Митрополитската църква и прочая... А варошаните сите охридски желаятъ и се печалятъ за болгарското развитие и за търговината.

Овде на Струга до педесеть (50) девойки се учатъ на училищата двете и краснописание писуватъ како на штамба. Камо ли учителка за такви и за другото развитие морално пуста сиромашия усилна!

И во охридскитѣ училища многу девойки се учатъ по гръцки и по елински. Досега ни една не се е научила по болгарски не цицала матерно благо млѣко! Но жива била старешина охридска, и любородци скоро (бърго) можитъ да се зафатитъ по болгарски.

Во Касаба Струга, 1860 Сечко 28.

Д. Хр. Миладиновъ.

3. ДОПИСКА ОТЪ Д. ХР. МИЛАДИНОВЪ,

ИЗПРАТЕНА ОТЪ ОХРИДЪ НА 6 МАРТЪ 1860 ГОД. И ПЕЧАТАНА ВЪ „ЦАРЕГРАДСКИ ВѢСТНИКЪ“ № 470 ОТЪ 26 МАРТЪ 1860 ГОД.

Во Охрида 1860 Марта 6.

Г-не Издателю Царигр. Вѣстника!

Приклаите (приметнете) въ почтениотъ Ви вѣстникъ близу до другата статия, коя ви се вручитъ, и ова следующа:

Дойдохъ во Охридъ и видохъ светеното осново отъ училище болгарско въ Кошища улица (махала охридска), което малу отъ земя е излезенъ, и планотъ кого изпратиме какво и толкова коя обидитъ чрезъ св. Макариополски Илариона видохъ и катастихомъ кодика отъ тие сиромаси, що приложиле на ова заправено болгарско училище, що да видишъ? Мъжи и жени приложватъ кои како можитъ. Папа Апостолъ надзиратель 609 гроша и пресвитера му (попадията) гроша 100, такогере и папа Наумъ игуменъ на светий Спасъ обителе гроша 300 и попадията гроша 100 и други по некои малцина до 150—100, а прочая кои 20—50—10. Но жени, що немали новци (пари) давале кои платно, коя ризи, коя кушули, пръстени, гердани, и едни женски ръкави тавезани! И отъ Варошъ же на многу приложиха на ова първо именувано болгарско училище приложи коя пари, коя платна. Колко желаятъ за матерно (майчино) и народно млѣко, и майсторите непрестанно (свеедно) туку работатъ на училището, и господинъ Кръстанъ Нерозанъ со други отъ Кошища (имъ заборавихъ имената) многу се печалятъ за новото училище болгарско уменувано! Богъ да имъ поможитъ! И младенецотъ, що идетъ да се учитъ на болгарското цариградско училище се надеме въ неколко време да се приучито и да се вратитъ на кошищкото училище со харна наука колко за тая махала сега за сега.

„Цареградски Вѣстникъ“ № 470
отъ 26 мартъ 1860 год.

Д. Хр. Миладиновъ.

4. ДОПИСКА ОТЪ Д. ХР. МИЛАДИНОВЪ,

ИЗПРАТЕНА ОТЪ ОХРИДЪ НА 11 МАРТЪ 1860 ГОД. И ПЕЧАТАНА ВЪ „ЦАРЕГРАДСКИ ВѢСТНИКЪ“ № 472 ОТЪ 2 АПРИЛЪ 1860 ГОД.

Господине Редакторе Цариградскаго Вѣстника умолявате се да вмѣститѣ въ частния Вашъ листъ следующево:

Въ 471-ий числа и други по-напрежни вашего вѣстника читаме за въ Кьостендилъ, ки тамо ся съзидало богословско училище и болница.

Мошне благо и богуугодно дѣло, хвала Богу що се разбудувеетъ непрестанно наши братя помрачени българи! Богъ да дайтъ всякаде подобно, а на тия братя наши жители Кюстендилци благо да имъ бидитъ, защо претекоа другзи жители отъ почуйни и велики градови, Богъ ди имъ поможитъ и за по-добро!

Но ова богуугодно дѣло безсомнѣнно трѣбитъ да е първъ и най-силенъ спомоществователь и причина Его Преосвещенство Святий Владика Кюстендилский, Г-нъ Дионисия! — Богъ да го поживитъ!! Но молими Бога, овогова Преосвещенство да не сторитъ и тамо како ще се створи и во Епархията Охридска. Защо тамо имаше обичаи и система да сездиздвитъ и да не дочуватъ такви дѣла, и най-велика радость негова му бѣше да дзидатъ нови колку за да държитъ неколку тисящи грошови, а да не ги дочуватъ не само новосодзиданитѣ, но и ветите.

Понеже, кога дойде тая епархия, молу по стъпвейньето во нея начна, подъ лице ели благоговѣния и великолѣпия да пуститъ многу расъти.

И първо во градотъ Охридъ во нѣкоя улица именуема Долна — Влашка Махала, состоена отъ 80 — до сто кукьи (къщи) расипа имъ училището

и имъ се вети (да имъ напраитъ цьрква како молу цьркви да иматъ въ Охридъ), а тая ни цьрква имъ напраи, ни нещо друго добро, само да имъ дърпна три тисящи грошови гьоа да имъ извадитъ ферманъ за цьрквата, и го накара свещеникотъ нихнинъ да служитъ въ училището како въ цьрква. Въ тоа училище бидеещи старско, се згоди да иматъ и оджакъ (чадалникъ), и оджакотъ го нарече светий олтаръ, а свети образи ги накара да напишаетъ на платно, цьрквата я нарече храмъ Св. Никола и така даже и до днесъ си служаетъ во тая цьрква, како да бѣше мошне далеку другата улица, що се именуватъ Горна Влашка Махала, гдѣ иматъ добра цьрква храмъ великомученикъ Св. Георгия и во която си служея до тога и долните власи. Друго нещо не имъ стори, колку имъ расипа училището, защо училищата се боеше да не копаетъ очите на..., защо тие сами исчистваетъ мътната вода, и тия сами разправяетъ темнитѣ облаци отъ неучението, което слѣдуваетъ всякоя лжча.

А второ, свет. кюстендилио г-нъ Дионисий, како дзиздарь да билъ отець неговъ, откако дойде въ охридска изветена митрополия, дури си хойде, все на уривайне му бѣше окото и гьоа на нещо подправяйне. Многу пѫти, многу части отъ митрополията урна, за да и содзиздатъ по-добро, а некако и продзизда, а друдзи пакъ препраи и пакъ не го бендисаа и ги прерасипа. Порти нигде не го бендисваше да застоитъ, на толку места ги отвори и пакъ ги затвори, и най-послѣ малу предъ отпоздравяйнето напрай на митрополията една порта голѣм колку тѣлото негово.

А трето и най-голѣмо ево що стори по благоговението негово, како що рекохме по-горе, измисли да възобновитъ една цьрква затворена и баталясана откако паднало охридско патриарше-

ство во врѣме най-послѣдни охридски патриарха Дионисия, който, по сказни отъ старите тамошни, се рукоположилъ во тая цьрква во която иматъ една врата задзидана (затворена со дзидъ) заради кога се рукоположилъ най послѣдни патриархъ охридски Дионисия изъ тая порта излеголъ и за тоа е задзидале, досега бъргу имаше въ Охридъ стари человѣци, що паметвеа патриаршеството, и кога се служило во тая цьрква и со паденето неговo се затворила и тая, хемъ една жена, що предъ седъмъ осумъ години умрела, стара до 130 години, велеше: „язъ знамъ кога бѣше овде патриархъ и язъ сумъ земала нафора отъ тая цьрква."

Овая цьрква се наодвитъ (намѣрвитъ) искраи Варошотъ надъ езеро, на мошне хубаво мѣсто, е храмъ святаго Иоана Богослова, запустена отъ деветдесеть и три години, како що предказахме, е нътре во нея си лежеа волои и всекакви добици. Смисли ужъ Св. Владика Дионисия да я возобновитъ. Заповѣда да се мерметисатъ малу, опредѣли некой калугеръ по именемъ Иларионъ за игуменъ како на обителя, а за ефимерия некой попъ Анастасъ. Настоятелей некои благоговни христиани, по именемъ единиотъ Гьоре К. Каидановъ, а другиотъ Ангеле І. Канефчевъ и проч. овия бедни се опечелиа со все сърце, и многу потрошиха, а немаещи свой се задолжиа свитѣ младежи и стари, които ходиха тамо во праздникъ цьрковъ бидеещи любопитни, поможвеха всекако, кой со пари, кой со рамена, кой со друго. И така некоя година се служи въ нея, а послѣ що да чуешъ и що да видишъ отъ светенъ и благоговенъ владика! Възобновената цьрква си я продаде како мулькъ неговъ и како чифликъ татковъ му, чини ми се за осумъ тисящи грошове некому такожде благоговному христианину, не како домъ божий, но како имение отеческо.

А сиромаси настоятелей, що си загубиа многу време, а поикье трудови, и колко дългове кладоха заради возобновението на тая цьрква, само се разумитъ. Нихъ и свещениците ги испади отъ нея. а новиотъ стопанъ нейнъ я затвори, само кога му беше къеифотъ си определвеше некой свещеникъ да му служитъ, и сега по еднажъ или ниедножъ во годината се служитъ въ нея.

Овие сиромаси и бѣдни надзиратели многу за да я освободатъ отъ тоа състояние цьрковата, а неможеещемъ никако рѣшиа най-послѣ баре да земаетъ малу нѣщо колку за да плататъ долготъ що се кладе за возобновението нейно. Моли светаго владика толку пъти, нищо не имъ помина, да чинаятъ давия, но кого кье чинаятъ; кога волкотъ е овчаръ, ели по-харно кога овчаротъ е волкъ, кой кье го вардитъ стадото; кога судникъатъ е даваджиа, кой кье и судитъ; а со ова найпослѣ пойдоха во Битоля и паднаха предъ нозетѣ на славнаго вали-паша споредъ високитѣ царски закони и заповѣди да ги судитъ и да имъ дадитъ правото. А кого кье судитъ, го викнаа на почтенни мезличъ, а той, кога излезе да се судитъ предъ мезличъ, за чудо голѣмо отрица свято слово свое, а откако му се стори испатъ, рече турски (бенъ дуваръ дельимъ биръ сузде), а пакъ по тоа най-после предъ всиотъ мезличъ и се заколналъ и тако со тая клетва св. владика си се исправи да не имъ е доженъ нищо на тия бедни христиани, защо той не имъ заповѣдалъ да я праетъ. А ако нещо имъ реколъ, пакъ не билъ дзидъ да стоитъ на едно слово. Отъ това тие измачени и огонени настоятели отчаяещи се векье си пойдоха секой дома и си продадоха кой лозянцата, кой нивичките, отъ които се хранеа и си го платиа долготъ цьрковни. Ова добро и богоугодно дѣло стори святий владика Кьостендилски г-нъ Дио-

нисиа въ Охридъ, а по епархията колку подобни добра сторилъ самъ можитъ да знаитъ. Тежко и горко намъ! Со какви добродѣяния владически и богоугодни дѣла пастирски! Бога молиме да не се случитъ нещо подобно и на друго мѣсто како во Охридъ.

Нѣкой отъ епархията охридска

(Димитъръ Хр. Миладиновъ).

5. ДОПИСКА ОТЪ Д. ХР. МИЛАДИНОВЪ,

ИЗПРАТЕНА ОТЪ ОХРИДЪ НА 15 АПРИЛЪ 1860 ГОД. И ПЕЧАТАНА ВЪ „ЦАРЕГРАДСКИ ВѢСТНИКЪ“ № 482 ОТЪ 7 МАЙ 1860 ГОД.

Господине издателю цариградскаго вѣстника! Умолявате се да вмѣстите въ честний вашъ листъ слѣдующево.

Жители охридски предъ многу години даже и досега бъргу предъ петь — шесть мѣсеци били раздѣлени на двѣ части (тарафи), единъ Манчевъ, на което билъ напреженъ г-нъ Стефанъ попъ Димитриовъ, а другий Робевъ. Годинаава со помощь божия и молитва свято — климентова, архиепископа охридски, се смешаа и се залюбия твърдо заборавающи първите мегю нихъ неприятелства и насменваещи злощастията, които беа се случиле мегю нихъ и во всета епархия, поради тоа раздѣление и несогласие нихно, и познаваещи колко добра можатъ да получатъ за отечеството наше славнаго града Охрида, ако су съгласни мегю себе. Колку се радвитъ всякой благочувствливъ человѣкъ гледающи ними, що досега бъргу не сакаа да се видеатъ очи со очи, и да бѣше возможно най-лошо мегю себе да си сторяетъ, га сега да се любаетъ повике отъ братя, и да се бераетъ

по куките нихни всите старци охридски, и да се мисляетъ що е харно да стораетъ за отечеството свое. Подобно се случи и во Струга.

За такава една важна работа се намѣрваетъ на мислейнье сега, Защо на двадесеть и петь декемврия на Божикъ покойний владика нашъ Іоаникия умре. Во истиотъ день се собраа во една кукя да се мисляетъ, що е харно за отечеството да стораетъ. Измисли се убо да пишаетъ В. Цьрква за добъръ пастиръ да имъ пратитъ и за такви отбраа троица, Ілариона Макариополскаго, Авксентия прежде Дирахийскаго и Антима архимандрита, учителя во богословското училище у Халки.

Написаха во истиотъ день на В. Цьрква прошение, подписано само отъ старцитѣ, които свите купно беа събрани съ тоа прошение бараха за пастиръ едного отъ гореречените три лица. По два дни на 27 декемврия писаха второ и го испратиха, по тоа се писа още отъ всета епархия, въ което беха подписани по-више 5 хил. подписи, во времето, което се готвеше общото прошение, стигна испратениотъ отъ В. Цьрква В. Архимандритъ г-нъ Софрония и той самъ чу и виде, що чинеха и що велеа люгето кой едно, кой друго поплаквенье на Мелетия, кого по изложвейнье отъ некого куцовлаха (цинцара) и неколку селяни беше ни опрѣдѣлила В. Цьрква за пастиръ нашъ и како бараха владика уменъ, ученъ, цѣломудъръ, добродѣтеленъ, да разумѣва нихенъ язикъ и тие да разумѣваетъ неговъ, и кротко да речиме, бараа и бараетъ истински пастиръ, споредъ евангелието и апостолскитѣ установления, согласно со високата царска воля отъ многолѣтнаго царя нашего султанъ Абдулъ Меджида.

Но В. Цьрква се сгоди да го определитъ колку да стъпитъ во нея, неизиното достолѣпие се притеснуваше. За да си дочуватъ убо В. Цьрк-

ва своето достолѣпие, откако му стори нужди многа замѣчания, кьи не можитъ да живитъ во овая епархия, го изпрати и мисля, ако не го сакаетъ, да се вратитъ назадъ.

Неколку дни предъ Хр. св. Воскресение дошло овде извѣстие, да се рѣшело, за да дойтъ Мелетия во епархията. Той часъ, що чуха епархиалнитѣ скокнаа всите малово и голѣмо нанога да стораетъ, що се не сторило, велеещемъ кой едно, кой друго да стораетъ, а Мелетия да го приберaетъ. Тога еденъ отъ заглавнитѣ старци, г-нъ Стефанъ попъ Димитриовъ, человѣкъ со здрави мисли и отечествени чувства измисляещъ се по яко отъ друдзитѣ викна на своето собрание! — „Честное собрание! Ние отпървинъ, вчасъ по умирачката покойнаго владика Іоаникия дадохме известие на В. Цьрква, кьи Мелетия го не сакаме, туку сакаме за пастиръ нашъ человѣкъ, како що во прошенията сте писали. А В. Цьрква ни го пратила Мелетия не за да не принудитъ да го приимаме, но да си не притеснуватъ и да си дочуватъ свое достолѣпие. Ние ако му отвориме митрополията, не му я отвараме нему, туку на В. Цьрква, и ако го прибереме во нея, не го приберваме наместо владика нашъ, туку наместо простъ человѣкъ пратенъ отъ В. Цьрква, ели намѣсто единъ ексархосъ неизинъ, за да е дочуваме неизино достолѣпие како на вистинска майка наша. А и ако му отвориме ели му затвориме, кога го несакаме ни денеска, ни утре, ни до умирачка, и кога сакайньето и желанията наши конъ него ни се затворени току що я той овде да седитъ, я ние, све едно му е како да му се затвори митрополията, той со нея не ке живитъ, току со насъ. Ели ние давията сме я запреле векe; той ако сакатъ да си земитъ себе си на душа, нека дойтъ, ние ке си я гледаме работата въ Цари-

градъ, общата наша майка е милостивна, ишалла се надееме сега да ни услишитъ, и да не си оставитъ свой овци да заскитаетъ нисъ ормани. Да видиме уще сега како ке ни отвѣтъ даитъ благоутробната наша майка, В. Цьрква, та послѣ си чиниме тоа, що сме намислили, общо да се отричаме отъ В. Цьрква". Со тие честни и мудри думи негови собранието тога за малу врѣме се утиши, и свеедно той и позаглавните старци се печалеетъ да ги тишеетъ простите люди. А по неколку дни, кога чуя, оти стигналъ на 1-й текущаго во великий петокъ у епархията наша, повтуръ всиотъ градъ се разсили толку, що ако да дойдеше тога право во Охридъ, можеше да се случитъ нещо ненадѣйно. Хвала Богу ще не дойде, и той умно стори, що не дойде право въ градъ туку остана во едно село шесть часа далеку отъ Охридъ, а защо не дойде право; защо бѣше го страхъ да не страдитъ нещо, защо во Охридъ беа со намѣрение да му затворетъ митрополията и други отъ селата викаа на старцитѣ охридски, ако го приберите Мелетия, ние кье доиме някоя нокь ке я изгориме митрополията со све него. Кога се чу, оти стигналъ во епархията, на второ воскресение се состави едно собрание общо отъ сите старешини охридски и отъ близните села по единъ ели по двойца отъ секое, щото се наполна митрополията, во това собрание се измислия, що да употребатъ полезно на ова обстоятелство, и работата нихна да имъ се свършитъ, сирѣчь, да го изгонатъ Мелетия отъ епархията, и достолѣпието на В. Цьрква да не гибнатъ. Се измислия убо, първо да пратаетъ во селото кадѣ що застана, общи человѣка да му речитъ Мелетиу отъ стърната общинска, да не смѣйтъ да дойтъ во Охридъ, за да не страдатъ нещо ненадѣйно, и така се испрати старейшината (коджабашията) охридски и

му рече все що требеше. Отъ тога Мелетия се запре даже до 9-й текущаго. Второ измислия во собранието, да се протестируватъ противъ изпращането Мелетиево. И за тоа той часъ заповѣдаа му учителю Іоану Стрезову да напишетъ тука предъ всите едно протесто. Се писа и се подпишвитъ све едно отъ епархията и досега се подписани 4 или 5 тисящи подписи, по що е разтурена епархията, до неделя кье се свършитъ и кье се испратитъ во Цариградъ.

Г-нъ Константинъ Робевъ и Стефанъ попъ Димитровъ заедно съ К. Манчевъ, прежде силни неприятели, сега согласни и залюбени мегю себе зедоха во ржце хоругватъ (бандерата) и ходеатъ напрѣдъ, а всите жители мали и голѣми отъ епархията охридска, а пойке селяните (защо тие видѣле и страдале пойке мжки отъ Мелетия кога беше протосингелъ и епископъ на Дионисия) търчаетъ по ними со велико усърдие како овци по угичотъ свой да се застоетъ подъ хоругватъ нихнинъ и овае работа да се свършитъ, вси согласни викаетъ на гореречените три глаи и видите добро, овая работа ако не се свършитъ, ако В. Цьрква не ни дайтъ пастиръ кого писахме во прошенията, ние вси ке се полатиниме. Латинскитѣ попои ни се близо, въ Битоля и по селата шетаетъ и тражаетъ некоя овца заскитана да тръгнеетъ конъ себе, та ако не ни се пратитъ владика Іларионъ, ке заскитаме вси, и волцитѣ що шетаетъ низъ насъ ке ни найдатъ готои да ходиме по нихъ, та послѣ вие понапрежни глаи старци да ни имате надуша, що не се опечальвите; а тие се печалеетъ мошне нищо кусо не оставаещи, и многу се грижатъ да не се сторитъ нещо ненадѣйно, и за тоа со секаковъ способъ тишаетъ простийотъ съборъ. Имъ веляетъ уще, на старците, да напишаетъ во Цариградъ на полновласт-

ните наши епитропи, ако В. Цьрква не имъ услишитъ мольбите и да имъ дадитъ гореречениятъ пастиръ, имаетъ заповѣдь отъ всите, що се подписани въ прошенията, да ни подпишаетъ во пропагандата латинска, свеедно на той умъ су всите, и искаетъ нетърпимо ясно извѣстие отъ Цариградъ.

Мелетия, како що рекохме по-горѣ, дойде во епархията на 1-ий априлия, прошета по селата и нигде не се благодария, и го не прибраа, развѣ некое куцовлашко село, къде що е потребенъ и согласенъ со чувствата и желанията на жените. — На 9-ий априлия рѣши да дойдатъ во Охрида, прати извѣстие на протосингелотъ, да му излезаетъ на среща. Протосингелотъ кани едного, другиго, никой не му ходитъ, само единъ некой Христо Капчевъ половина охридски търговецъ, и со драмои мощне кусъ, и той пакъ пойде за хатаротъ на куцовлаха цинцара Ничота, кому се кланятъ како старите елинци на Дия, и вторъ некой Якимъ фортомаръ срекьолюбивъ надеещи се да се сторитъ протосингелъ за да слеквитъ послѣ сиромаси селяни, защо такви работи бъркатъ, и за да погодитъ намѣрението си, безсовѣстно и безсрамно и намѣстникъ во кукята си го чинитъ и децата свои си му и даатъ кого за чубукчиа, кого за друго...

И на по напрежднiотъ владика Дионисия му беше протосингелъ.

Освенъ ними пойдоха уще на среща му и дваица куцовласи цинцари, именемъ единиотъ Паска Жака, а другиотъ Паска Голганъ, а уще за посмѣхъ и двоицата свирбаджии еденъ кеменеджия, еденъ лаутаджия.

И други еденъ, епитропотъ на струшката цьрква, а кога чуя стружани оти хошолъ, туку ще се врати отъ среща и си дойде въ Струга,

тоичасъ безъ да почекаетъ ни еденъ денъ скокнаа свите и го изгониа отъ настоятельството, си намѣстия друиго, велеещемъ ели ти ке се делишъ отъ всите за да ни издаишъ отечеството.

Свещениците се собраха на митрополия да се мисляетъ, що да чинатъ на ова обстоятелство, на тоа мисленье нихно имъ дойде заповѣдь отъ всите граждани, кои беа собрани на друго место, никой свещеникъ да не ходитъ на среща Мелетия и така се запреа и не пойдоха, а единъ отъ нихъ само не ги почу и пойде, който естествено е издайникъ и не прилегатъ за свещеникъ бидеещи како Іуда що предаде Христа. Но Мелетия на место нихъ си зеде десетъ суварии и четири казаци да го вардаетъ да не страдитъ нещо пътемъ, доста му беа тие, не му се потребни попои и старци, защо той не прилегатъ за владика, туку за кърсердаръ, ели по-добро да речиме за войвода на триста харамии и разбойници, и така го именуваетъ всите по селата. Кога приближа до градотъ многу младежи деца овардари бидеещи любопитни да го видаетъ како и со кого ке доитъ, излегоха надворъ отъ калето и чекаа кога ке доитъ да го видаетъ. Кога стигна до ними вси како на мечка ели на джамало тьрчаа да го видаетъ, а никой ни капата отъ главата не сметна, ни некоя почеть друга му стори. А мнозина пакъ, кога вървеше, баре не подстанаха отъ местото. Толку честь му сториха Мелетию охридяни. А отъ како помина тука, тьргна со све суварии за на митрополията, се згоди да е време за вечерно, узнаваещи псалтоите кьи иделъ, избегаа и остана самъ како хутъ, самъ владика самъ псалтъ, со себе си ги зеде и суварииите въ цьрковъ и ги внесе едни дури во святий олтаръ, не знамъ що мисля имаше, ели за да го варддаетъ, ели сакаше друго нещо.

Нътре въ нашъ градъ Охридъ иматъ 8 цьркви, во които всякий праздникъ се служитъ литургия, и 18 свещеници. Вечерьта откако дойде, свещеницитѣ со изанъ отъ старцитѣ пойдоа при него. Той по малу време заповѣда да имъ донесаетъ кафе, а тие чуваящи тоа, си станаха и си побѣгнаха, кафе му не зедоха. На всите свещеници имъ заповѣда, утрината недѣлята Томова да дойдаетъ во митрополитската цьрква, да служаетъ моноклисиа, а отъ нихъ само два почуя, друдзите си служиа во своите цьркви. На тие два, що го почуя, що имъ сториа маалците; еи пойдоха во цьрквите свои и си пея безъ попъ дури до литургията, а после си пойдоха по друдзи цьркви къде не беше Мелетия. Во тая цьрква къде беше той и со все суварии, имаше малу многу дечко (а) ни, и кога се читаше патричкото писмо негово мнозина отъ нихъ му викаха, що го читашъ не те сакаме.

Гореречените два попа, що беа ошле цьрковъ при него, откако се свърши св. литургия, си ги викнаа малците нихни и имъ рекоа: „чунки не остайфте денеска безъ цьрква и си хойдохте при Мелетия, отсега вамо той да ве хранитъ, отъ насъ немате ни пара, ни проскура, ни питаръ, ни колакъ“, и вените маалци си се подписаа на едно особено писмо, което си го направиха, за да си се крепаетъ и да държаетъ вера да имъ не ходаетъ въ цьрковъ, и така попоите два и остая посрамотени. Сега седитъ во митрополията самъ како хутъ, и никой не му ходитъ, само по некой неговъ другаръ. На портите свеедно седаетъ 5—6 сеймени оружени, и наместо попои кога да ходитъ негде си зематъ суварии и сеймени. Чунки никой не му ходитъ ни попоите, за тоа пращатъ сеймените да и викаетъ. Така еденъ денъ и викна попоите имъ затвори портите и со сеймените надъ главата нихна и принуди да му се подпи-

шаетъ на едно благодарствено писмо, което беше го напраилъ и имъ го представилъ. И тие неможеещемъ друго да чинаетъ, се подписаха свите, само двоица съ усулъ побегнаа и двоица друдзи не му дойдоха, а тие, що се подписаха утрната си направиха една друга анафора со която кажваетъ да имъ зелъ подписъ со сила и на тие подписи не се каилъ. Остай що не му се споменвитъ името во никоя цьрква. Ова е состоянието Мелелетиево и вакво би идейньето негово во Охридъ, многу по-харно му беше да не дойдеше, туку да си бараше друга епархия требаше да я послушатъ В. Цьрква кога му велеше, ево ти даваджиите къде ке ходитъ, ево толко арзоали со толку подписи, къде ке живишъ, а той рече, ке се обидамъ, ако можамъ да ги прекаямъ, харно, ако не, пакъ ке се вратимъ. Нахъ сега нека и прекайтъ ако можитъ, нека обещаватъ еднему и другему тисящи грошови и со пототъ негова да ги крепитъ свите училища отъ епархията дори да бидитъ во нея, но нищо не ке свършитъ, защо познаваетъ охридяни, оти толку пари що не ги даатъ по училищата откъде ке ги извадитъ; да не продаитъ некой чифликъ татковъ си ели да не сторитъ некоя търговина во Европа: откжде; отъ сиромаситѣ, отъ селяните, уще тога ке имъ затворитъ устите на старците, и ке си грабитъ колку ке можитъ немилостно, а ако доитъ некой сиромахъ да се поплачитъ отъ него, ке имъ речитъ, амми ви знайте, кьи азъ друго место нѣмамъ да земамъ току отъ селяните за да крепамъ училищата — тежко и горко на тия училища, що ке се крепаетъ со кърваите потаи и солдзи сиромашки, по-харно да не су таквите училища.

Двойца го зедоха надуша него да дойтъ безъ честь и уще по нечестенъ да си се врататитъ. Първъ еденъ куцо-влахъ цинцаръ К. Ничотта, а

вторъ протосингелотъ Антимосъ, що му пишеше скритомъ, да си дойтъ овде, ке се погодаетъ работитѣ за да застанатъ, но напротивъ би; защо Мелетия мислеше да су охридяни како що ги знаеше на Дионисиево време, разделени на две части (тарафи) и така се надеваше да ги прекайтъ кого со обещавайнье, кого со плашейнье, како що правитъ сега, но нека разберитъ, оти отечествени чувства не е възможно да се побѣдаетъ со пари, и мечките немаетъ страхъ отъ плахойте на мравите, туку твърдо се крепаетъ и уще се надеваетъ на милосердието отъ общата майка, В. Цьрква, велеещемъ уще сега ако не ги чуетъ вел. цьрква мольбите наши, да ни е живъ царотъ султанъ Абдулъ Меджитъ ханъ, за патрикъ си находвиме папа, що да ни дайтъ владици и попои кого сакаме, и да ни не мъчитъ олку многу за еденъ владика.

Кой сакатъ да се научитъ, ели се вистински све що писахъ, нека читатъ писмото общо, що отъ старците се писа конъ пълновластните епитропи наши во Цариградъ, за да имъ владаетъ ясно извѣстие за колку се случия овде.

Еденъ отечественолюбивъ

(Дим. Хр. Миладиновъ)

Притурка. Заборавихъ да напишемъ, оти кога дойде Мелетия въ съббота на вечеръ чунки не я затвори настоятельотъ цьрквата тога и утрината, и послѣ му сакаа да дайтъ подписъ и не даде, вчасъ другиотъ денъ го изгония отъ настоятелството, и си намѣстиа другего малувременний, подобно како що стория и во Струга.

Истий.

КОНСТАНТИНЪ МИЛАДИНОВЪ
ПИСМА, ДОПИСКИ И ДР.

1. ПИСМО ОТЪ К. МИЛАДИНОВЪ ДО Г. С. РАКОВСКИ

Господине Г. С. Раковскій!

Низъ Македончина-та, не давна овде дойдены, неожидано получихъ Ваше-то писмо, полно отъ искренѫ и горещѫ любовь кунъ отечество-то ни. Познакомството со Васъ я слагамъ (читамъ) голѣмѫ за мене радость и счастіе. Я много сумъ слушалъ за Ваше-то бестрашно стремленіе кунъ общѫтѫ ползѫ, за Вашытѣ трудовы, кои приносихте на жертвеникъ-тъ отъ отечество-то со драго сърдце. И В. Чолаковъ ми писа за Васъ; и я отъ давна имахъ намѣреніе да Ви предложамъ знакомство; и ми се чинитъ не ке бѣше безполезно ако сите родолюбивы Болгары, сближены мегю себе со знакомство отъ братскѫ любовь, составѣха плотъ непрескоченъ противъ Грекоманѫ-тѫ. Воистина много сопкы и мѫкы предъ насъ стоетъ за да прескочиме, но, со имѣ Божіе побѣда-та ке быдитъ на странѫ-тѫ отъ правы-тѣ, и вистина-та наодзади ке восторжествуватъ.

Отъ се (сѫто) сърдце Ви благодаря за Ваша-та благосклонность кунь переводотъ ми. Вашытѣ слова много ме подкрепиха на намѣренія-та ми, и ме побудиха да се печалямъ (стараямъ) со поголемѫ ревность да чинамъ секаквы переводы;

за да се знакометь другы-тѣ Болгары со Нашето наречіе. Узнаваещемъ Вашето желаніе за да се знакомите со Мак. наречіе, Ви пущамъ другія переводъ отъ објавленіе-то отъ Парусъ-тъ. Во Болгарск. Книжицы ке быдѫтъ напечатаны собственны мои пѣсны, можитъ да е, и мало пѫтешествіе во Ниловѫ пустинѫ. Тые можите да ги прочитате. Я отъ Вашы-тѣ сочиненія сумъ читалъ сѫде Горскія-тъ пѫтникъ. Быдыте така добры да ме позарадвите со нѣкое Ваше сочиненіе кога ке издадите на печатъ, я отъ моѭ стърнѫ ке се печалямъ на ощо можамъ да удовлетвора желаніето Ви.

Чухъ че имате големо собраніе отъ народны пѣсны; Защо побьрго не знакомите любознателнытѣ отъ нашѫтѫ словесность. Пѣснытѣ се драгоцѣнныя кладъ отъ народнытѣ чувства и выраженія; затова секой Болгаринъ ке Ви быдитъ сознателенъ, и я имамъ многу Макед. пѣсны, кои сакамъ да издадамъ мало подоцкна; защо сега не ми позволяветь обстоятельства-та.

1859 со ново счастіе
Януаря 8. Москва.

оставамъ Вашъ искренный пріятель
К. Миладиновъ.

Сите македончина на име Ви се кланатъ и Ве благодарятъ за любовьтьтѫ Ви и попеченіето, кое имахте за нихъ. Сите шесть заедно седиме на едно место и надъ нимъ имамъ всевозможно попеченіе за да успѣемъ на наукѫтѫ по-скоро.

Сѫщій-тъ

2. ОХРИДСКА АРХИЕПИСКОПИА

Овие дни получихме преписана рѫкопись, коя іе любопитна и за виканіето отъ секакви места, и за широката власть отъ Охридската

Иерархиа. И како во сегашното наше новоодвеніе, после скржбното ни словестно корабоскршвеніе, секой остатокъ іе безценетъ каменъ за накитвеніето отъ нашата старина, за това и мие слагаме обязаность да не испущаме случаи да обнародиме тая драгоценность.

Не ке беше безполезно ако понапредъ сржлиме кжсъ погледъ на тая широка Иерархиа. Въ Охридъ понапредъ бѣше Епископиа. Но Юстинианъ, за да честитъ отечеството си ѭ направи Архиепископиа независима (535 после Хр.). Подвластни на неа епархии (окржги) се споминѣтъ прибрежната Дакиа, втората Македониа, Панониа и Акви, Епархиа отъ прибрежната Дакиа. Самостоятелноста отъ Архиепископиата ѭ потврди со втора негова грамота (545 п. Х.) во коя подвластни епархии се споминѣтъ Дакиа, Медитераниа (средиземна), Дакиа Рипенсиа, Тривалиа, Дарданиа, Горка Мисиа, и Панониа. Сите Архиепископи бѣха четерсетъ и петъ, отъ кои пьрвиотъ (535) во време Константинопольскиотъ Патриархъ Самуила Византиа Кржготъ отъ тая Архиепископиа бѣше билъ много широкъ. Георги Митрополитъ Молдавски говоритъ, че Молдавската Митрополиа се покорявала на Охридската Архиепископиа, и че тая се направила самостоятельна отъ Андроника Палеолога. Ето словата негови: и взять Андроникъ Митрополію Молдавскую съ подпослушнія Охрида и установи да будетъ аки Патриархъ якоже есть Охридъ и Кипръ, тако и Молдава. Охридската Иерархиа се распространѣвела на западъ до невероятность. Въ три грамоти кои преписахме на Света-Гора во Болгарскиотъ Зографски монастиръ и коя подолу печатаме се споминвитъ како Охр. Архиеп. Паиси даватъ соборна грамота на Тимотеа Митрополитъ отъ долна Италия, Сицилиа, Малта и Далматиа. На како во

1566 но Хр. Охрид. Архиепископиа можела да иматъ власть на тие места, и кои се тие Албанци и Гърци, кои се споминветъ во грамотата; това инако не можиме да решиме, освенъ ако предподумаме, че во Турското нашествие многу Гърци и Албанци се префарлиха на тие стѫрни, кѫде имъ се испращатъ Митрополитъ. Ево що пишитъ грамотата[1]):

Преводъ

Паисий со Божя милость Епископъ отъ първата Юстиниана Охрида, и отъ всичка Болгариа, Сърбиа и проч.

Нашето смиреніе со свещениотъ и светиотъ Архиереиски соборъ отъ нашата во Христа църква, чрезъ настоящето ни писмо повельвитъ сите що се отъ свещениотъ списокъ Гърци и Албанци, свещеноиноци, иноци, Духовни и кърстеносци, свещеници, свещенослужители и чтеци и сите църковни сановници, що, кога-то ке поискатъ преосвещениотъ Митрополитъ на сиотъ Италиански окрѫгъ (епархиа) и на отделите му (енориа) Апулиа, Абруджа, Василикатa, Калавриа, Сицилиа, Малта, Далмациа, Пречестенъ и Ексархъ (подначалникъ) на сиотъ Западъ, во свети Духъ возлюбенъ братъ и сослужитель на нашето смиреніе Госп. Тимотеи да составитъ църковни соборъ и да поканитъ горесказаните люгіе отъ свещениотъ списокъ, сите да бидетъ готови, за да ходетъ по него, кѫде ке поискатъ гореречениотъ свещенонаначалникъ (Архиереи), секой со свое иждивеніе (харачъ) и потребности, или въ Неаполъ, или въ Апулиа, или въ Абруджа, или въ Василикатa, или въ Калавриа, или въ сицилинската Месини, или въ Малта, или въ Далматиа, сите скоро да се

[1]) Дадена е въ оригиналъ на гръцки и въ преводъ.

соберетъ, подъ страхъ отъ праздность и отлжчвеніе (афорисмосъ). Уще повельвиме сите духовни, що когак е поискатъ речениотъ свещеноначалникъ да излезитъ отъ Апулиа въ Абруджа, сите да сопжтствуватъ со него, дури да стигнитъ въ Абруджа; а отъ Абруджа до Василикатa и отъ Василикатa до Калавриа, и така потака отъ окржгъ до окржгъ т. е. Калаварцитѣ до Сицилийскатa Месини, а Сицилиците до Малта. Така и на връщаніето му да стжтствуватъ со него, како по-горе рекохме; и во кжщитѣ отъ речените духовни лица той да преседуватъ, и да му се даватъ иждивеня и нужните потреби и на слугите му и на койньйте му. И сите горесказанитѣ духовни лица да даваетъ достове́рни ржчателства на горерече́ниотъ свещеноначалникъ, що не ке сторатъ по окржгите нищо лошо, или неприлично и безаконо; и не ке употребатъ скришно бегство, подправіеещемъ се (Профасизомени) че не знаетъ.

Ега повельвиме така да бидитъ непремено подъ страхъ отъ праздность и отлжчвеніе. А тие що не ке искатъ да сторатъ това, и не послушваетъ нашата соборна повеля, уще и призираетъ самиотъ свещеноначалникъ, тие нека се накажвеетъ отъ истиотъ преосвещени Свещеноначалникъ, нека се фжрлюваетъ отъ него во темница, нека бидетъ подсждни на времено накажвеніе, како той ке разсудитъ. Нека имъ зематъ нихните свещени руби, книги, и иманіе и нека ги усвоитъ безъ никакво противоречіе. И за да се подтвжрдатъ тие се направи и иастоящата писмена решителна книга отъ нашето смиреніе и отъ свещениотъ собо́ръ отъ пьрвосвищениците на нашата Патриархиа, и се даде на горерече́ниотъ преосвещени Митрополитъ отъ Италианската область и отъ неговите отдели, т. е. Апулиа, Абруджа, Василикатa, Калa-

врия, Сицилия, Малта, Далматиа, на Преосвещениотъ и соборниотъ (католикосъ) подначалникъ отъ сиотъ Западъ, на возлюбениотъ во свети духъ братъ и сослужителъ на нашето смиреніе на сичкиотъ му животъ; и се запечата со нашиотъ соборни печатъ отъ Благовещеніе отъ пресветата владичица наша и Приснодева Мариа со зеленъ восокъ, и се подписа собственоржчно со зелено, како і е обичаи на нашата цркква въ Патриаршиата отъ пьрвата Юстиниана Охрида за увереность а потвърденіе, въ година 7074 отъ созданіа отъ Мир-овъ, а отъ въплощеніе отъ Христоса Богъ нашъ 1566 въ месецъ юля:

Паиси со Божа милость Архіепископъ отъ първата Юстиниана Охрида, и отъ всичка Болгариа, отъ Сьрбиа и пр.

Ево ржкописатъ, кой други неколку именя споминвитъ отъ подвластните окржги на Охридската Архіепископіа: тои се наиде во Патриархески кодиксъ въ Охридъ.

† Ѡ охридскаѧ прѣстолѣ ѧ васѣки Бѣлгарскій, иарцемсе блаженнѣиша архїепископа пѣрвїе їѳстіане нашего ѡтечества имѣти ѿрсно подсобою епархїе єпіскопн, Дакіе сирѣч ѕгровлахіе, Медитераніе сирѣч ѕгрѹнскаѧ, и Дакронїе, сирѣч Єрѣскаѧ землѧ, до Западна моръ, Рипнїе и Превалїе сирѣч ѡт Дѹнава до Солѹна, его же глаголетсе Македоніа, и Кашданіе, и Мисіе горнее, сирѣч ѿ Охрнда до Явлона, до Коринда.

Приб. Пьръ Болгарски епископъ, по свидетелството отъ Теофилакта, беше преподобни Климентъ во Белица или Дремвица. Нему беше подарилъ великолепни кжщи во Диавола, въ Охридъ и Главиница Болгарскиотъ царь Борисъ. Той умре во време отъ Болг. царь Симеона 6424, или 916

после Хрис. 27 юля. Надгробни неговъ надписъ уще стоитъ во соборната цьрква въ Охридъ: **ѓѕ8кд месеца їѳлиа престависѣ сѧ Климетьтъ Ѯхритьски.**

Ученикотъ отъ Преподобниотъ Климентъ Теофилактъ беше Архиепископъ Охридски Мегю тие Архиипископи се споминветъ неколку Охридьяни.

К. Миладиновъ

3. ПИСМО ОТЪ К. МИЛАДИНОВЪ ДО Г. С. РАКОВСКИ

Почтени мой приятелю!

Радостно пріяхъ писмо-то ви отъ 19 января и со него две Ваши газети. Гледамъ, мой пріятелю, достохвални-те ваши стремленія за наша-та бѫднина. Радите; колку повике радите, толку повике честите народностьта ни, толку повисоки услуги правите на жертвеник-отъ одъ отечеството то ни, и толко повике привлеквите народна-та любовь, коя денеска іе най-блага-та награда на благородни-те души.

Религиозни-отъ нашь вопросъ иматъ денеска голѣма тежина, и неизвестно али ке сѣ запритъ до кѫде остана. Ніе знаиме историческа-тѫ гѫрска хитрость, со коя толку пѫти леляха насъ и со увѣреность можемъ да речимъ, че еднакво и сега ке сѣ случитъ: но како Болгари-те не пѫрви пѫть сѣ лѫжетъ, за това неке останатъ до кѫде останаха стѫрна-та на коя ке сѣ завѫртеме ние сѣ предвидеть, но всетаки можѣха умни люгіе да рѫководетъ това стремленіе и да го доведеттъ до еденъ толикъ спасителенъ пѫть.

Колку за тая книга що пишите за папизма, та тука не іе известна; многу люгіе опитаахъ и никой нищо незнаитъ.

Песни-те овде ке напечатамъ, защо еденъ сѣ обяза да ги свършитъ до конецъ отъ одъ Априля. Но молямъ васъ огласи-те кои испратихъ да ги раздадите со честни-отъ вашъ листъ споминевеещемъ нещо за песни-тѣ, и особено за Западни-те во Македонія Болгари. Во оглас-отъ ми Македонія назвахъ западна Болгаріа (какъ и трѣбитъ да сѣ викатъ), защо во Бечъ Гѫрци-те сѣ разпорѫжаватъ сосъ насъ како со овци. Тіе Македонія сакаетъ гѫрцка земя и не можѣтъ даже да разберѣтъ како можитъ да не іе гѫрцка. А тамошни-те повике одъ два миліона Болгари що ке ги сториме? Неужели уще Болгари-тѣ ке бидѣтъ овци, а нѣколко гѫрци да ни бидѣтъ овчари! Поминаха тіе времина, а Гѫрци-те ке си останатъ само со сладки-отъ имъ сонъ. Песни-те мислямъ да сѣ раздадатъ многу мегю Българско, и затова и цена-та определихъ неголѣма.

Газета-та ваша со радость прочитахъ, ке ги покажамъ на негова свѣтлость Г. Кукулевича, тукашни жупанъ. И одь тука можите да добіете некого спомоществователя. А менѣ, молямь ве, испращайте ми іѫ за три месеца, а пари-те ке ги получите, кога ке сѣ обогата, т. е. кога одъ предбройници ке собера пари. Имина-та отъ предбройници-те нека ви сѣ испрататъ тамо, и віе ми ги испращате овде.

Една отъ последни-те ви издани книги (сѫ ликови, кои представятъ Гѫрцки-отъ царь робъ предъ Болгарски-отъ) видохъ во Бечъ последни-те тамо дни отъ мое-то пребиваніе но немахъ време доста да ги прочитамъ. Кога ке слезамъ за дома сѣ надевамъ лично со васъ да се познакома, поминвеещемъ презъ Белградъ, и да прибава драгоцените ваши книги моя-та сиромашка книжица.

Ви испращамъ две мои песни, кои молямъ да вмѣстите во почтени-отъ вашъ листь, ако іе по

направленіе-то му. Въ противенъ случай, т. е ако не іе вжзможно, имайте ги како за споменъ одъ мене. Песни-те нека сетъ безимени.

Оставамъ секогашенъ Вашъ искрененъ пріятель.

12 февруария, 1861. Загребъ (Аграмъ).

К. Миладиновъ

4. ПИСМО ОТЪ К. МИЛАДИНОВЪ ДО Г. С. РАКОВСКИ

Любезныій Г. Раковскій!

Ето ви изпращамъ пѣсни-те за 10 (одъ) тамошни-те спомоществователи, кои бѣхте ми испратили; още изпращамъ за г. Т. Икономова две книги за г. Панта Сретковича професора Бѣлград. лицея; още една за право-то по огласъ-тъ и една друга пріимите одъ мене поклонъ въ знакъ на искренаго пріятелства; и молямъ не оставите безъ вниманіе това издаваніе, и нѣщо спомните въ почтеный-тъ вашъ листъ. Сите книги сетъ 14, т. е. четиринаесетъ. Пари-те за книги-те дьржите у васъ дори до мое-то ми тамо пребиваніе, кое сѣ токма да направамъ после две или три недѣли, кога ке имаме добаръ случай за много потребности за наше-то отечество да сѣ разговориме.

При надеждж-тж на скоро-то ни вижданіе заключавамъ писмо-то ми и оставамъ Вашъ искрененъ пріятель.

1861. юнія 30/18
Загребъ.

К. Миладиновъ.

Одъ г. Т. Икономова ке получите два фіорината; нему, молямъ, вржчете включено-то ми писмо.

Заб. на Г. Средковича книгитѣ изпращамъ особено, за това вамъ изпращамъ 12 к. и две за Г. Т. Икономова; си-те четиринаіесетъ.

Сжщій

5. ПИСМО ОТЪ К. МИЛАДИНОВЪ ДО Г. С. РАКОВСКИ

Любезный Г. Раковскій!

Предъ нѣколко дни бѣхъ ви испратилъ дванадесетъ ексембляра отъ Български-тѣ народни пѣсни, вмѣсто да испрата четиринаесетъ како ви пишѣхъ, сега изправляещемъ погрешкж-тж ми спешж да ви пущж още две.

Господину Икономову предадите, молямъ, братскій-тъ ми поцелуй.

Загребъ. 12/30 юля. 1861.

Оставамъ на секога Вашъ

К. Миладиновъ

6. ПОКАНА (ИЗВЕСТИЕ) ЗА СЪБИРАНЕ АБОНАТИ ЗА СБОРНИКА ОТЪ „БЪЛГАРСКИ НАРОДНИ ПѢСНИ“ ЗАГРЕБЪ 1861 ГОД.

ОГЛАСЪ

Почтени читатели!

Тридесетъ години одъ како сѣ показала нашата зора одъ умствено-то развиваніе, и во само-то начало одъ новородсвеніе-то ни бѣха сѣ печатали народни пѣсни во секакви времина и мѣста. Но никоіе до сега полно издаваніе не можеше да удолетворитъ желания-та, ни да докажитъ скупно си-те драгоценности, подъ кои блжститъ наша-тж народна поезія. И тіе, кои до сега сѣ напечатаха, на таковъ малъ кржгъ бѣха сѣ рас-

пространиле, що на много одъ истите Болгари іе неизвестно сѫществованіе-то имъ; а наши-те сосѣдни собратия Хорвати и Сѫрби, така и други-те единоплеменици наши мало знаятъ, или совсемъ не знаятъ. Міе счастливи сѣ слагаме че, издаващемъ полно собраніе одъ песни-те, можиме да допѫлниме таковъ недостатокъ, и да опознаваме народ-отъ ни со наши-те едноплеменници собракя.

Песни-те предъ шесть години зафатихме да собираме одъ секакви стѫрни отъ западна-та Болгария, т. е. одъ Македонія, напр. одъ Охридъ, Струга, Прилепъ, Велесъ, Костуръ, Кукушъ, Струмица и други мѣста; още и одъ восточна Болгарія. На тіе ке сѣ прикладатъ сватовечки и годинешни обичаи одъ Струга и Кукушъ, пословици, гатанки, народни преданія, и около две хиляди слова, одъ кои употребвеніе-то не іе често, или кои имаетъ по наречіе некаква разница.

Песните сетъ подъ тискарница (печатъ) и скоро ке излѣзатъ на свѣтъ. Молиме почетни-те подпищици по-скоро да испрататъ честни-те имъ имина, за да можатъ да сѣ напечататъ.

Кои ке помогнитъ десетъ ексембляра, ке замитъ единъ безплатно. Цена-та се определьвитъ два флорината, а за во Турско грошеи двадесетъ, или една рублъ.

Песни-те сетъ около 700, и ке сѣ печататъ на два стѫлба, а на табака 25—30. Песни-те сетъ самовилски, цѫрковни, юначки, жаловни, смѣшни, овчарски, любовни, сватовечки, лазарски и жетварски. Още ке сѣ напечататъ единадесетъ хороводни песни со ноти.

Собирачи братя Миладиновци

Димитрій и Константинъ.

Издаватъ ги К. Миладиновъ.

7. ПИСМО (ПОСВЕЩЕНИЕ) ОТЪ К. МИЛАДИНОВЪ ДО И. Ю. ЩРОСМАЙЕРЪ

КЪМЪ СБОРНИКА „БЪЛГАРСКИ НАРОДНИ ПѢСНИ"

Ваше Превозвишеность
и Просвѣтлость!

Предъ неколку години Бѫлгарски-те пѣсни собрани, още много време ке стоіеха закопани въ неизвѣстностъ, ако не бѣше високо-то Ваше участіе. Ваше Просвѣтлость глобоко почувствува че народно-то образованіе іе найголемо-то рѫчателство за благоденствіе-то одъ народ-отъ; и нищо предъ него не щадеещемъ, щедро 'секога и 'секаде помогна въ полезни издаваня и училищни потрѣбности. При си-те тіе благородни стремленія Ваша Превозвишеность благоизволи да обѫрни вниманіе и на найюжни-те Славяни Бѫлгари и да покажитъ великодушно-то ѣ участіе въ издаваніе-то на това общеполезно сокровище; и на конецъ, окрилатена одъ народното доброжелателство, захвати най-плодородна-та идеа, и основа Югославянската Академія, той драгоцененъ венецъ на толку големи Ваши благодеянія.

При такви сіяйни Ваши услуги на книжнината сѣ осмелихъ да посвѣтамъ на име-то одъ Ваша Пресвѣтлость това собраніе одъ народни-те пѣсни кое, молямъ благосклонно да пріимитъ заедно со глобока-та ми признателность, со коя имамъ честъ да останамъ.

На Ваша Превозвишеность
и Пресвѣтлость

Най-покорни слуга
К. Миладиновъ.

8. ПРЕДГОВОРЪТЪ НА К. МИЛАДИНОВЪ КЪМЪ СБОРНИКА „БЪЛГАРСКИ НАРОДНИ ПѢСНИ" 1861.

Си-ве почти пѣсни сѣ слушани отъ жени; седма-та одъ нихъ часть сѣ собрани одъ восточни-те, и други-те одъ западни-те стжрни, имено: Одъ Панагюрище, Софія, Струмишко, Кукушко, Воденско, Костурско, Велешко, Дебарско, Прилепско, Охридско, Струшко и Битолско. Най повике пѣсни сѣ собрани отъ Струга, Прилепъ, Кукушъ и Панагюрище. Богатство-то одъ пѣсни-те іе неисцжрпано. Во Струга сжде една девойка ни каза до сто и педесетъ прекрасни, одъ кои повикъ юначки. Така и 'си-те почти Прилепски една стара жена ги каза. Препишвеещемъ толку пѣсни, мислитъ човѣкъ че сѣ исцжрпи 'се-то богатство; но кога поминвитъ во друга махала, тамо нахожатъ много други пѣсни, како одъ новъ изворъ. За това требитъ да чекаме още много други да сѣ прикладатъ на овіе пѣсни, ако любопитенъ човѣкъ издирвитъ това. Найповике пѣсни сѣ слушани въ Струга одъ Деча Кавайова, въ Прилепъ, одъ Гюргя Коте'а; въ Панагюрище одъ Жаджи Марія х. Томова. — Отъ 'си-те най-голѣма благодарность за това общополезно собраніе заслужили со искреното имъ усердіе Г. В. Чолаковъ, кой снабди насъ со 'си-те почти пѣсни отъ восточните стжрни; и Г. Р. Жинзифовъ, кои найповике ни помогна со пѣсни и обичаи отъ западни-те стжрни.

После пѣсни-те сѣ прикладени обичаи свадбени и годинешни, 'секакви вѣрванія, игри, пословици, преданія, гатанки, и собствени народни имина. Огромност-та одъ книга-ва не позволи да сѣ печататъ Б. слова, и пѣсни-то со ноти...

Погоре казахме че 'си-ве почти пѣсни сѣ слушани одъ жени. Това мислиме, ке приноситъ

въ удивленіе 'секого, кой не знаитъ одъ близу наши-отъ народъ; за това не ке бѣше несовместно, ако нещо сѣ речитъ за народно-то хоро, това училище, кѫде сѣ усовѫршенствувала народна-та ни поезія. Въ Струга на неголеми-те праздници въ 'секоя махала сѣ чинитъ хоро; а во големи-те, како Велигденъ, Гюргевденъ и др. 'си-те моми сѣ бератъ по некоя градина надворъ одъ варош-отъ и чинѣтъ едно дѫлго хоро, кое водитъ танчарка-та со нѣкоя пѣсна. Половина одъ хоро-то ѣ помогвитъ на пееніе-то, а другата половина презембитъ 'секои стихъ дури да сѣ свѫршитъ пѣсна-та. Тога хороводка-та или танчарка-та устѫпвитъ место-то си на друга-та мома, коя іе до нея, и коя зафащатъ да водитъ хоро-то; а тая сѣ фащатъ на край-отъ. Кога сѣ свѫршитъ друга-та пѣсна, пакъ втора-та хороводка сѣ фащатъ на край-отъ, а тая що іе по неа сѣ чинитъ хороводка; и така со редъ 'си-те моми сѣ чинатъ хороводки неколку пѫти, ако хоро-то сѣ продѫлжи много време. Но обикновено танец-отъ повике водитъ тая мома, коя иматъ хубавъ гласъ и знаитъ многу пѣсни. Танци-те още сѣ чинатъ подъ звук-отъ одъ гайда-та, или други свирби, на кои малу по малу фати да отстѫпвитъ место пееніе-то. Такви народни хора сѣ чинеле и въ други-те градища како въ Охридъ, и Битоля и др. Кѫде влезе порано употребленіе-то одъ свирба-та. Въ Струга предъ неколку години во големи-те празници хоро-то сѣ чинеше околу цѫрква-та, кѫде сѣ віеха три хора: едно одъ девойки, друго одъ невѣсти, третьо одъ юнаци. Во Кукушъ на Велигденъ еднакво сѣ бератъ на едно место, кѫде моми-те играетъ на две или три хора, кои на играніе-то се здружватъ на едно любопитно. 'Си-те моми двесте, триста и повике ситно подтѫрчватъ едновременно и бес-

погрешно, (кога сѣ слушатъ шумъ дѫлгъ и едномеренъ); а после три чекори медлено едновремено сѣ вращаетъ, и по 'сѫта дѫжина сѣ слушатъ едномеренъ тропотъ одъ чевли-те имъ.

Еднакви хора сѣ чинатъ и во восточни-тѣ стѫрни, но повеликолепни въ големи-те села. Въ Панагюрище (по свѣденіе-то на Г. В. Чолакова) въ 'секой празникъ въ четири-те махали сѣ чинитъ по едно хоро, кое обикновено сѣ вѫршитъ со пѣсна или гайда. Часъ предъ захожданіе-то одъ сѫнце-то момите сѣ распущатъ, и пакъ 'секоя по махала-та со котли или стовна сѣ собиратъ на определена и за хоро способна чешма, кѫде вторично зафащаетъ хоро-то, кое сѣ предѫлжаватъ половина часъ. На едно общо хоро сѣ собираетъ моми-те кога водатъ некоѝ мома на венчаніе. Тамо пречакватъ другарка-та имъ, како да искатъ последни пѫтъ да ѭ видатъ между нихъ, и после да я попрататъ въ невѣстински-отъ крѫгъ. Дури сѣ свѫршитъ венчаніе-то и излезатъ одъ цѫрковъ, моми-те надворъ продолжаваетъ хоро-то, а после разходитъ 'секоя дома. Тіе моми, кои обикновено водатъ хоро-то, и знаятъ многу пѣсни сѐ една или две въ едно село или градище. Одъ такви хороводки сѐ собрани найповике-то одъ тіе пѣсни. Петнаесетина сѣ слушани одъ слѣпси.

Пѣсни-ве сѐ разделени на Самовилски, Цѫрковни, Юначки, Овчарски, Жальовни, Смешни, Любовни, Свадбени, Лазарски и Жетварски. На юначки-те подходатъ Самовилски-те, Цѫрковни-те и Овчарски-те; на Любовни-те 'си-те други. (До Самовилски-те сѐ кладени пѣсни подъ име „други стари", во кои повике се представятъ да говорятъ дѫрва-та, птици-те и други животни). Това разделеніе по строга смислъ не іе довардено. Одъ неколку пѣсни сме избрали похарна-та. Еднакви пѣсни се кладени едни пѫти две или три, кога

обе-те или три-те по поднаречіето или содѫржаніето имъ сѣ любопитни. Медю пѣсни-те въ некои живо се отражаватъ глобока старина со вѣрванія, кои сѣ односитъ дури на предхрисіянски-те времина; во други тіе сѣ смешани со понови идеи; и така една частъ одъ пѣсна-та принадлежитъ на стари, друга на нови времина; а во други сѣ огледвитъ старина-та подъ ново облекло. Во обще 'си-ве пѣсни, освемъ неколку малобройни, имаетъ печатъ одъ народно-то просто, ясно и силно творчество, кое така живо трогатъ сѫрца-та ни. Народ-отъ нашъ въ найголема-та простота развилъ въ себе си божева-та умствена дарба; той чрезъ земледеліе-то приближенъ до природа-та, живятъ въ 'секогашни сношенія со нея, така да речиме, сѣ разговорвитъ со нея, сѣ одушевляватъ отъ неа, и цѫрпитъ тіе богати изреквеня, кои така силно поражаваетъ насъ съ необикновена-та имъ хубавина и виразителность. И чужите пѣсни, по народни-отъ духъ изречени, имаетъ свои-те красоти; а кога поминватъ у насъ безъ да сѣ слеятъ по народни-отъ духъ, како това сѣ чинитъ во нови по подраженіе преземани пѣсни, тога произлегвитъ нелепость, коя доходвитъ до отвращеніе.

Народни-те пѣсни сѣ показалька на степенотъ одъ умствено-то развитіе одъ народ-отъ, и огледало на негови-отъ животъ. Народ-отъ въ пѣсни излива чувства-та си, въ нихъ увековечвитъ живот-отъ му, и давнешни-те му подвиги, въ нихъ находвитъ душевна храна и развлѣченіе; за това въ жальба и въ радость, на свадба и хоро, на жетва и грозіебраніе, на везаніе и преданіе, по поле и по гори, щедро изливатъ пѣсни-те, како одъ богатъ извор; за това можитъ да сѣ речитъ, че народ-отъ іе 'секогашенъ и великъ пѣвецъ. У народи-те со кои той живеалъ по соседство или смешанъ сѣ стретватъ еднакви песни

напр. у Власи-те, у Гѫрци-те. Но найповике песни сходни иматъ съ Хорвато-Сѫрбски-те особено тіе, кои сѣ вѫртатъ околу време-то одъ Марка Крале, и современи-те му герои. По разнообразни-те обстоятелства, кои сѣ искажватъ, сѣ употребяватъ и разни стихови кѫси или дълги; така сѣ стретватъ редови со четири, петъ, шестъ, седумъ, осумъ, деветъ, десетъ, едина'есетъ, тринаесетъ, четирина'есетъ и петнаесетъ слогови. Одъ 'си-те найповике сѣ употребватъ десетосложни-те, и осмосложни-те; и обе-те, кога удареніе-то имаетъ на втори-отъ слогъ, призимаетъ необикновена живостъ и сила. Десетосложни-те принадхежатъ на юначка-та (епическа-та) епоха; Осмосложни-те іе преходъ одъ неа на понови времина, во кои сѣ проявили силни 'секакви движенія; за това и осмосложни-отъ, особено кога удареніе-то іе на втори-отъ слогъ, іе лекъ и бистръ како 'секавица, и силенъ како рофя (громъ). Обе-те сѣ употребватъ на юначки-те пѣсни; а осмосложни-отъ по лехкост-та му преходитъ въ любовни-те, въ кои найповике сѣ употребвитъ; еднакво и десетосложни-отъ по медлена-та му равноумереность преходитъ во други. Четиросложни-отъ и шестосложни-отъ сѣ употребватъ со еднакво теченіе на бистри и лесни изреквеня. Дванаесетосложни-отъ повике сѣ употребвитъ со еднаква соразмѣрна бистрота на жальовни искажуваня; еднакво и четирина'есетосложни-отъ но, со заметна медленость.

КОНСТАНТИНЪ МИЛАДИНОВЪ

СТИХОТВОРЕНИЯ

1. ШУПЕЛЬКА [1]

У ще ко си бѣфъ малечекъ
Отъ класъ си пискѫ [2] напраифъ,
Со неѫ свирефъ подскаквефъ,
И по зелены ледины [3]
Си тѫрчахъ по преперуги.
Достигне други години
Да свира мило ми бѣше;
Радосенъ свиркѫ напраифъ
И со моитѣ другари
Играфъ со сърце весело,
Тѫрчафъ по поле широко,
Шетафъ по горы высокы,
И низъ езера поминафъ.
Сега се другы времина
Я сега нейкю [4] да тѫрча,
Не ми е мило да шета
Ни сака игры другарскы.
Сега що мине най мило
Дружбѫ да има шупелькѫ
Да найда мѣсто высоко

[1] Шупелька — кавалъ, цафара.
[2] Пискѫ — пискунъ, цафара.
[3] Лѣдини — хубаво напоени ливади.
[4] Нейкю — не искамъ.

Подъ ладнѫ сенкѫ джбоѫ;
Предъ мене поле широко,
Подъ нодзѣ рече да течитъ
Надъ глаѫ вѣтаръ да шумитъ;
И я на джбъ-тъ наваленъ
Да свирѫ со шупелькѫ-тѫ,
Какъ не ме учишъ сърце-во.

2. НЕ — НЕПІЯНЪ

Ми велетъ онѣ піянъ сумъ;
А я си незнамъ какво е
Тва пусто шкуро[1] піянство!
Я друго нещо несторифъ
Сѫде[2] си зедофъ край мене
Сафа[3] со винце тиквешко
И си се мало нацицахъ.
Ми велетъ сѫнки нодзѣ-вѣ
Ко д'ода ми се валеетъ;
Земя се тресить вервите
За това се нодзѣ а леетъ.
И акъ си чукна главѫ-тѫ
На дзидои и на камеиня,
И акъ се джумкы[4] на чело,
Отъ таквы малы работы
Али требитъ да се плашиме? —
У! піаница падинатъ[5];
Ми велетъ и се смѣетъ;
Ко да имъ нѣщо напраифъ!
Що иматъ ако падина
Пакъ како юнакъ си станва.

---

[1] Шкуро — проклето.
[2] Сѫде — само.
[3] Сафа — стомна.
[4] Джумкьі — подутина.
[5] Падинатъ — пада.

Немойте усты поганы
Тукъ-така не клевете ме;
И пакъ ви вѣрно пофтора,
Я сосемъ незная имѣ-то
Отъ тоя пусто піянство;
Ичъ несумъ я пияница? —

3. БИСЕРА

Бисеро моме, Бисеро,
Що носишъ бисеръ на гарло?
Твое-то гарло хубаво
И отъ дробнаго бисера
Хиляда пѫти побѣло. —
Бисеро моме, Бисера,
Защо со бисеръ покривишъ
Твоето гарло хубаво?
Я нейкю бисеръ да баца
Тукъ сака твое-то гарло. —
Бисеро моме, Бисеро,
За кого низишъ бисерь-тъ?
За кого готвишъ дарои?
Я, дарой бисерь не сака
Тукъ сака мома Бисера. —

4. ГОЛАПЧЕ [1]

Голапче мало хубаво, голапче златокрилесто,
Кога ти дойде при мене? и кога вчасотъ побѣгна? —
Уще я гласъ ти не слушнафъ: уще те харно не видофъ,
Дѫнь ми се мило налюти? дань ми се добре насѫрди!

[1] Голапче — гълѫбче.

Защъ не ти хубость пофалифъ, защъ не ти
криля помазнифъ[1]?
Ела ми, мило, ела ми, ела ми сега при мене;
Я, ке ти хубось пофалямъ, я ке ти криля
помазнемъ;
Я ке те тебѣ назобимъ се со дребнаго бисера,
Я ке те чува[2] секога мое ми мило въ пазувѫ. —

5. ЖЕЛАНІЕ

Кога ке доитъ пре мене!
Кога ке седнитъ до мене!
Така си велефъ ката-день —
Я кога дойде у мене —
Какъ ке излеза предъ неѫ!
Да не бы дошла никога! —

6. КЛЕТВА

Кой клеветитъ праинѫ-та Божіѫ
Да му капнитъ языкъ до гѫрчмѫникъ;;
Се да зборвитъ, нишо да не кажвитъ.
Сите люгѣ[3] него да слушаетъ,
И пакъ сите да го отбегвеетъ;
Самъ д'останватъ како улаица[4],
И да кукатъ на камеиня голы!

---

[1] Помазнифъ — погладихъ.
[2] Чува — пазя.
[3] Люгѣ — люде.
[4] Улаица — бухалъ.

7. СКЬРСТИ[1]

Фала Богу чудо що е ова!
Цьрна земя за вода е жадна,
Какъ сиромафъ за стребро и злато;
Тры мѣсецы капка не прокапа,
Облакъ ми се на небо не каза,
Небо горитъ како сачъ надъ глай-ве.
Поле ми е сосемъ побѣлело,
Руде трева пепелъ се сторила,
Цьрна земя ми се испукала,
Бистры рѣкы ми се пресекнале;
Волой бучетъ по поле за вода;
Сиромасы кутри се отрицветъ
Да доживѣтъ до другѫ годинѫ.
Тешка, Боже, твоя десна рѫка.
фала Богу чудо що се стори:
День недѣля рано на утринѫ
Си станаа поповы и старцы,
Мѫжы, жены, деца и девойкы,
Со иконы, съ кьрстоы на рѫцѣ
Ходетъ въ пѫтемъ и Богу се молетъ;
Се застовѣтъ на широко поле,
Попой дьяцы жаловно се молетъ
И пригласветъ мало и големо
„Скьрсти одамъ вишный Бога молятъ,
Господи помилуй насъ грешны"
фала Богу чудо що сумъ видѣлъ!
Марковъ камень край горѫ зеленѫ
А надъ него мольбѫ се пѣеше
Низъ дървя-та мольбѫ се раздава
По планина на далечни мѣста
И са креветъ на высоко небо.

---

[1] „Велиме, кога да не варнитъ злегвемъ со кьрсть и малы и големы и се молемы Господу за да паднитъ дошъ, ходвеещемъ до Марковъ камень".

[1] Скьрсти — молба за дъждъ.

Сино небо пакъ надъ главы,
Пакъ мольбѫ-тѫ мольбѫ на Господа.
Вращаещемъ край цьрковъ дойдофме.
Чудо Божѣе! Ситна роса фати;
Въ цьрковъ влегва иконы д'остаетъ?
Дошъ со кѫрблы фати да туриватъ.[1]
Земя жадна се искапи водѫ,
Рѣки пофторъ големи протекое
Отъ редъ нивы ми се напълніе,
Сиромасы ми се зарадвее.[2]

8. ГЬРКЪ И БЪЛГАРИНЪ

Гъркъ. Българине простъ чоече
Що тукъ стоишь не се гърчишъ?
Немашъ очи да не видишъ
Колку славны се сторифме?
Погърчи се ако сакашь
Да се славейшъ и ты ко насъ.
Болгаринъ. А Гъркиму старъ чоекъ
Какъ ти текна тые зборои
Да ми велишъ да ми кажвишъ?
Я бѣфъ славенъ и прехваленъ.
И пакъ сега сумъ Бугаринъ
Ако сакашъ Богъ милустивъ,
Ке си быдамъ пакъ прехваленъ.
Гьркъ. Болгарине не разбервишь,
Я ти велямъ да се учишъ,
Гьрцкѫ книгѫ префаленѫ
Ѳукидида, Еврипида
Иродота и Пиндара.
Какъ ке чинишъ ты безъ книгѫ?

---

[1] Туриватъ — излива.

[2] Вистина, кога бѣхъ малъ, ойдохъ скьрсти небето, ко сега памѣтва, бѣше ясно, а кога се вратихме дома зароси, послѣ заварна.

Твоѫ книгѫ ти си немашъ
Да се сторишъ ученъ чоекъ.
Сакай сега да се фалишъ
Со нашыте ученици;
Ако можишъ разбериме,
Научи се гѫрцкѫ книгѫ
Да быдиме сите Гърцьі.

Болгаринъ. — Да се учімъ Гърцкѫ книгѫ!..
Кой се тые що мы каза,
Тукидида, Еврипида
Иродота и Пиндара,
Тые не се отъ нашы-тѣ
Ни дедо ми ни предедо;
Яска тые не познаемъ.
Ако речишъ ты за книгѫ
Имафъ книгѫ, пакъ ке имамъ;
Ела Гърку ты никога
Да не чекашъ да се гърча.

Гьркъ. Я ты даамъ арнѫ укѫ
Защ'ти сакамъ твое добро.
Пакъ ти велятъ погърчи се;
Ако искашъ ти се молямъ
Туку сѫде погьрчисе.

Болгаринъ. Немай Гърку додевай ми;
Пакъ ти рековъ, пакъ ти велямъ
Разбери се не ся гърчя
Ако сакашъ Бугарисе.

9. ПОБРАТИМСТВО

По планины по друмои
Како шетафъ како скитафъ,
Ето к'идетъ Самовила,
Самовила, самогорска;
Предъ лице ѣ облакъ стоитъ,
А въ него како цвѣзды

Свѣтетъ очи Самовилски;
Са приближитъ и ни велитъ:
— Младъ юначе заръ нежаляшъ
Ты твоитѣ църны очи,
Та си дншолъ да ти шеташъ
Во моѫвѫ ситнѫ гòрѫ!
Ела сега ты по мене
Ти да свиришъ, я ке играмъ;
Ако мене ти надсвиришъ,
Ти сумъ твоя посестрима;
Ако тебѣ я надигра,
Тешко тебѣ отъ животъ-тѫ.
Горко тебѣ отъ младость-тѫ. —
— Самовило, Самогорско,
Я не жалямъ църнѫ животъ,
Туку сакамъ посестримство
Съ самогорски самовилы, —
Налютена насърдена
Требна едношъ го крилѫ-та:
Дури облакъ се подкрена,
И се виде бѣло лице
Самовилско огневито;
Лице бласна дури сърце
Ми го зави во пламеня:
Трепна дважди трепна трижди
И ко бѣля преперуга
Та предъ мене я по неѫ;
Стреде горѫ се найдофме;
На рамнинѫ на лединѫ
Се застои я засвирифъ.
Яска сфиримъ тая игратъ,
Со вѣтрища ко се стрететъ,
Дури пущатъ секаици[1].
Другіи-тъ день уще свиримъ
Яска свирямъ, тая игратъ

[1] Секаици — свѣткавици.

Тамо вамо искры падветъ
Ко небесны да се цвѣзды.
Трекиатъ день не престанва
Яска свирамъ, тая играт;
Овде[1] скокни, тамо скокни,
Како платно да се веитъ
Дури вѣткы се нишаетъ.
— Надзади умурена
По край мене се навали,
И ми велитъ: я сумъ твоя
На се животъ посестрима.
И отъ тога[2] мой другары
Не ме гибетъ[3] дивотіи;
Сабя сечитъ, се излеква,
Огань горитъ, не оздрава,
Ми е вѣрна посестрима
Самовила самогорска.

1858 мѣс. Октомврія

10. ДУМАНІЕ

Защо, защо я да любамъ
Защо себе си да губамъ? —
Окулъ-нукулъ ярка младость;
Отъ любовь-тж баратъ ладость;
Та ладъ не датъ, пламенъ даать:
И во мжкы душж клаатъ[4].
Защо, защо я да любамъ?
Защо себе си да губямъ? —
Ярка младость, ярко греитъ
И ко цвѣке ме венеитъ[5]

---

[1] Овде — тукъ (при мене).
[2] Тога — тогава.
[3] Гибетъ — задирямъ.
[4] Клаатъ — турямъ.
[5] Венеитъ — вехна.

Барамъ сенкѫ да с'оладвамъ,
Въ мѣсто сенкѫ въ жарой падвамъ,
Защо, защо я да любамъ?
Защо себе си да губамъ? —
Младость сърце-то ми печитъ
Безъ надеждѫ да м'излечитъ
Ела младость усили се
И во мене угасни се.

1859 февруарія.

11. СИРАЧЕ

Сираче момче сеяло
И ядна песна пеяло
Каде се чуло видело
Седумъ години во село.
Да сеа жниа и пота
И отъ моята работа
Да зарнце да се изабитъ.
Отъ чужи да се разграбитъ!
А я сираче да шетамъ
И улиците да метамъ
Везденъ работа нива-та
Безъ да си крена глава-та.

Дождъ да варнитъ? но я не седа
А работата си гледа
Вечеръ ке зайдитъ сонце-то,
Я уще шета поле-то;
Раното сонце излегвитъ,
На нива мене досегвитъ.
Сите со лебецъ со вода
А я безъ корка[1] да ода! —
Сите сосъ рубо[2] шарено

[1] Корка — кора.
[2] Рубо — дреха.

И сосъ кадифе зелено
И я отъ сите терано,
Но самъ отъ сите раздрано.
Ако ме некой погледни
И по край себе ме седни.
Мой нарачници проклети
Ядвени пущатъ клевети.

Детската радостъ ко цвеке
Въ пусто ми сердце се суши.
И предъ очите ми веке
Само ми счастіе се вруши.

Сите си иматъ роднина
Со нимъ се смеітъ си пеіетъ
А мой надежди въ пустина
Отъ силни ветри се веітъ.

Некаква тага я има.
Се прахъ и пепелъ се чинатъ;
Вредъ мене вековъ какъ въ зима
По темни магли те чинитъ.

12. НА САНЦЕТО

Санце ле, санце ти златно,
Защо си пущилъ ко платно
Околу тебе смолови
Темни облаци покрови!

Жити небесна ширина
И жити твоя светлина
Темни облаци разсеи
И ясно сонце угреи.

Вервишъ ли сонце що тие
Въ стредя си мене завиенъ
И сега теменъ печаленъ
Я се нахожда опаленъ?

Санце ле, санце премило!
По сата земля си било,
Си виделъ други несчастенъ
Ко мене, санце, порастенъ?

Да живя, санце, безъ радость
Во най-цветната ми младость
Кажи ми има тарпеніе!
Какво несносно маченіе!

Санце ле, облакъ разсѣи
И чисто — златно угреи
По земя свѣтло разкладви
И мене, санце, зарадви.

13. ЕГЮПТИНЪ ДЕЛИА

Егюптинъ[1] дайа
Направенъ делїа
За да се напсуетъ,
И да се прочуетъ,
Въ мало село влезе,
И отъ койьотъ слезе; —
„Ей-ви бре гяури,
Слушайте каури,
На гозба ви ида,
Сака я да вида,
Какъ чекате гости
Много време има

[1] егюптинъ — циганинъ.

Една цела зима,
У васъ какъ се кана,
За да се нарана
Съ кокошки печени
Со шекеръ золени!
Айде бре гяури,
Койньотъ нараните
И мене зготвите
Кокошка печена
На ржженъ вжртена,
И люта ракѝа,
За да се напѝа;
И погача нека
Бидетъ бела мека.

Погледните убо
На моево рубо;
Яска сумъ даиа
И страшенъ делиа;
Ако се разлюта,
На много не кюта;
Беса, гора, сеча,
На ржженъ ве печа;
Ме разбрахте ега
Що ви права сега!"

Егюпската сила
Сите уплашѝла
Стоетъ кутри жени
Отъ страхъ онѐмени;
Гледатъ дайа страшенъ
Со сабя опашенъ
Со висока става
Со калпакъ на глава,
Съ пищоли нарѐденъ
И со туфегъ вреденъ.

Сега що чинѝме,
Жените велѐха.
На, ке загинѝме,
И солдзи ронѐха.
Кутрите станàха
Мегю нимъ се згоди
Едно моме умно,
Му текна да оди
На нихното гумно;
На мжжи да кажи,
И да имъ разкажи
Дельо кондисваніе,
И негово плашеніе.
Ходитъ летащѐемъ
Съ ржцете маѐщемъ: —
„Чюе златенъ тате,
И ти мили брате!
Дойде дойа страшенъ,
Со сабя опашенъ
Со висока става,
Со калпакъ на глава,
Съ пищоли нареденъ
И со туфегъ вреденъ;
Фати да се каратъ,
И кокошки баратъ
На ржженъ печѐна
Со шекеръ золѐна
Боже мой страшило
Отъ века не било!“

Селяните тамо
Како тва слушàха,
Съ вилите на рамо
Дома се вращаха;
Деля да покàнатъ
И да го наранятъ
Съ кокошка печѐна

На вили вжртѐна.
Егюптинъ какъ седна,
Околу поглѐдна,
Кукята іе нема,
Жива душа нема;
Да речите право,
Се разлюти здраве;
Да се каретъ фати
И главата клати; —
„А, ще ке направа
За моята слава;
Секой ке ме види,
А гяури гиди!
Огань ке запаля,
Никого не жаля,
Люгіе ке опѐра,
Кжде ке намѐря.“ —

Делиата скочи
Съ распалени очи;
Но какъ виде тамо
Вилите на рамо
Треската го стресе,
Думатъ тие чесе
Туфедзи[2] шарѐни
На рамо фарлѐни,
Че по вражка мера
Се крена потера.

Отъ егюпска сила
Що се распалѝла
Той стоіеше барать,
И безъ да се каратъ
Какъ опастность гледа,
Стжревитъ безъ оглѐда;
Туфеготъ[2] оставатъ,
Койньотъ забораватъ,

[2] Туфедзи, туфеготъ — пушки, пушка.

Фащатъ по планѝни,
За да не загѝни.
Опинци искѝна
По пуста планѝна;
Загина кремѐня;
Сопни, падни стани.
Со руби издрани.
Бега що ми бега,
Ето ми го сега.
Врадзи какъ отбѐгна
До жена си легна: —
„Жено, завалъ жено,
Сърце уплашѐно!
Юнащина правамъ
За да се прославамъ,
А после се стегамъ
И що можа бегамъ!“

14. ТЖГА ЗА ЮГЪ

Орелски криля какъ да си метнехъ,
и въ наши стжрни да си прелетнехъ!
на наши мѣста я да си идамъ,
да видамъ Стамболъ, Кукушъ да видамъ;
да видамъ да ли сжнце и тамо
мрачно угревять, како и вамо.
Ако какъ овде сжнце ме стретить,
ако пакъ мрачно сжнце-то свѣтить;
на пжть далечни я ке сѣ стегнамъ,
и въ други стжрни ке си побегнамъ,
кжде сжнце-то свѣтло угрѣвять,
кжде небе-то дзвезди посевять
Овде іе мрачно, и мракъ м'обвива,
и темна мжгла земя покрива;
мразой и снегой, и пепелници,[1])

[1]) пепелници — бурани.

силни ветрища, и віюлици;
околу мѫгли и мразой земни,
а въ грѫди студой, и мисли темни.
Не, я не можамъ овде да седамъ!
не, я не можамъ мразой да гледамъ!
даите ми криля я да си метнамъ,
и въ наши стѫрни да си прелетнамъ,
на наши мѣста я да си идамъ,
да видамъ Охридъ, Струга да видамъ.
Тамо зора-та греитъ душата,
и сѫнце свѣтло зайдвитъ въ гора-та;
тамо дарби-те природна сила
со' сѫта раскошъ ги растурила:
бистро езеро гледашъ бѣлеитъ,
и си одъ ветѣръ синотемнеитъ;
поле погледнишъ, или планина,
сегде божева іе хубавина
Тамо по сѫрце въ кавалъ да свирамъ
сѫнце да зайдватъ, я да умирамъ.

во Москва.

15. НА ЧУЖИНА

Я си дремамъ
защо немамъ
що да чина
на чужина.
Имахъ дома
една мома
наружена,
накитена;
сѫнце греитъ,
та ме любитъ,
и се губитъ
за мое-то
счастіе клето.

А я тука
беденъ тука
одъ желаніе
одъ страданіе.
Криля бара
на пазара
да си метнамъ,
та да летнамъ,
и да идамъ
да ѭ видамъ
ама нема,
да си зема.
За т'ва седа
и за Неда
мислеещемъ,
желаещемъ.
Я не дремамъ,
ама земамъ
перо книга
и со брига,[1])
ахтамъ, дишамъ
и си пишамъ:
„ахъ миленце
ти пиленце!
какъ си била
златокрила,
крило павни,
ветаръ мавни;
надъ планини,
на вишини
подкрени сѣ,
опѫти сѣ,
и одъ тамо
дойди вамо.
Чистороса

[1]) брига — грижа.

златокоса
на рамена
растурена
коса̀ фарли
и обгарли
мене бедни
пѫть последни.
Тога веке
майско цвеке,
не ке дремамъ,
а ке земамъ
расцутена̀
пискъ облена̀
соколова
животъ нова.

Во Бечъ.

16. ГЬРКЪ ВЛАДИКА НА БОЛГАРИ-ТЕ

Абре Болгари големи глави,
защо гоните Гърци владици?
кои се криви, кои се прави,
ела да видимъ бре безбожници?
Ето я идамъ у васъ владика,
я ще ви правамъ ако ве дерамъ;
отъ срце страшна жадость ми вика,
како да можамъ пари да берамъ.
Абре Болгари най-прости хора,
бре що ви чинамъ, ако ви гнетамъ?
заръ ми не грижа ако разора
та чужда земя кѫде я шетамъ?
Сите отъ едношъ що се кренахте,
и съ горделиво дигнати глави,
викате гласно емъ що станахте:
„нещемъ (нейкимъ) владици Гърци, лукави!“
Айви безумни мали дечина,

заръ ви се чинитъ че неможихме,
да в'измамиме со симичина,
и низъ пърстите да ви броиме!
Сите отъ едношъ се разбудихте;
това на харно не ни мириса;
но ак'станахте що направихте?
пакъ я владика надъ глай ви виса.
И отъ Дунава до Бѣло море
народно сейте сегдѣ ученіе
и велегласно секой говоре
какво отъ наска търпите мѫченіе.
Право да кажа това насъ плаши;
но пакъ надъ глайте соль ви триа.
да ни се живи срества та наши,
тие работетъ ако я спиа.
Що направиха ваши-те кмети
ако насъ противъ Стамболъ станаха?
Нихните зборой нови клевети
сит' европейци ги почитаха
Гласой-те ваши, гласъ во пустина;
викате вие, малчиме ние.
іе многосложна наша машина,
на западъ сеитъ на сѣверъ жние;
На лево вьршитъ, на десно беритъ,
и ако мало фати да криви,
но своеволно уше та мѣри
ваши житници, и ваши ниви.
Книгите ваши историа ваша
въ народогубачъ оганъ фжрлихме,
и будущна ви съ ржката наша
во теменъ облакъ ви ѭ завихме.
Мие по наша совесть правихме;
а вие люгіе зелени борой;
не нѐ (насъ) разбрàхте, какъ постѫпихме,
и се стекохте ведношъ какъ порой;
Со ластоварки стари и млади
сарай-отъ мои обколисахте;

свѣтій владико, ахъ Бога ради
доста насъ губишъ сите викохте!
Биди ни татко, а ние чеда,
и подъ твое-то земи нѐ (насъ) крило!"
а я на криво све това гледа,
и предъ васъ станва страшно плашило.
Знайте, сте чули историѫ страдна
како я шепнахъ кѫде що треби,
и сила грозна на васъ нападна
и безпощадно сите истреби.
Вистина гласъ-тъ нашъ тро'осипна,
не гьрмитъ ясно въ вашитѣ уши;
но на юначка нога ак'рипна.
насдъ, васъ зло горко ке се разруши.
Но каковъ облакъ отъ западъ падна
какви отъ северъ секайци свѣтятъ,
и наша стара воля прежадна
во извьртки-те ищетъ да сплететъ?
Ето и той що насъ слушаше,
на, сега узна сѫта вистина;
напредъ со милость, той насъ венчаше
сега наградвитъ горка правдина!
Народъ-тъ стана со восхищеніе,
и благодарность Богу туриватъ;
сегдѣка радость, сегдѣ ученіе,
а наше сьрце въ отчаяніе пливатъ
Ахъ како кутаръ[1] да заборава
наша-та слава въ прежно-то старо-то време!
надежда свѣтла сега н' (насъ) остава,
и на(дъ) насъ ставитъ чуждо-то племе!
Но пакъ какъ пастиръ я вашъ владикà,
я со душевно къмъ васъ смиреніе
отъ чисто сьрце, какъ татко вика,
да направиме перемиреніе.

---

[1] кутаръ — клетъ, нещастникъ.

„Некако яска по напредъ мижехъ,
отъ васъ собирахъ дупки да кѫрпамъ;
ако какъ овчаръ васъ тога стрижехъ,
сега ке фата просто да дърпамъ;
Но вие да сте слѣпи и нѣми;
да ве огольвамъ и да ве молямъ:
„не зема чеда!“ велите „земи“
и безъ да сака я васъ да гонямъ.
Ке речамъ дай ми? ти ако нѣмашъ,
продай що имашъ, продай си песъ-отъ,
и добаръ биди съ лихва да земашъ,
ахъ' твойте коси стѫрчатъ низъ фесъ-тъ.
Да си остай-те ваше-то пеніе,
се що народно да забрай-те,
земите слепо Гърцко ученіе
и по наша-та свирка играй-те.“
Такви отстѫпки ви направихме,
по наша совѣсть съ чисто смиреніе,
и всепокорно ви ги ставихме
да видимъ ваше полн' одобреніе.

17. ГЛАСЪ ОТЪ ДАЛЕКА ЗЕМЛЯ

Честы ми пѣтлы пѣяле
Селаны на работа буделе.
Вѣтренце вѣяло сѣверно,
Утро ми было пасмурно.[1]

Търгнале жены и дѣвойки
Съ хубавы църковны стомничкы
Да наточатъ вода студена
Отъ чешма предъ зора утренна.

---

[1] пасмурно — намръщено, мрачно, невесело.

Момы околу чешма стоеле
И си редъ да наточатъ чакале.
Скоро зеле да идатъ на вода
Бабы и дѣца съ кроткы говеда.

Разговоръ скоро зашумѣлъ,
Кога ми народъ навървелъ.
— Еве и Говедаръ съ стапъ въ рацы
И два съ него малы юнацы:

Съ малы торбы на рамо
Бѣгале тамо овамо. . .
Говеда ми скоро въ ридъ търгнале
И говедары по нихъ ходиле.

Въ воздухъ пилцы летале малки
И пѣсны ми оны пѣяле сладки
Нишале се гранки и листья зелены
На дървья отъ вѣтеръ силный севѣрный

Чешма ми скоро остана іедна,
Како нѣкоя вдовица бѣдна,
Попъ и Протосингелъ сѣделе
На дукьжнъ владыкино сбирале.

Предъ нихъ бѣдна баба стояла
И ги желно, сирота, молила:
Да я почекаятъ нѣколку време,
Док' нѣкоя пара отъ работа земе. . .

Но на нейзины люти плачовы
Отговариле й овыя гнусны рѣчовы:
„Донеси баіо твое вършниче,
„Ако ли не, іедно тепсійче —

„За да не те затвориме въ племя
„Да посядишь на гола земля. . .“

Уплаши се баба сирота
И ми дома поита.

Донеси имъ тепсія широка
И кога си отиде, се извыка:
„Милый боже, милый,
„И вси небесны силы!

„За ова ли се молихме
„Оваква ли радость чекахме!
„И Гърци ны Владицы мачеха,
„Но не ни тепсіи изимаха.

Ово ли іе Българинъ владыка,
Кой ни чини мака толика,
По добро іе още сто годины,
Ако сме на мака наречены,
Да имаме владыцы Гърцы,
Него ли оваквы Българы вълцы.“

БЕЛЕЖКИ КЪМЪ СТИХОТВОРЕНИЯТА

1—6. Стихотворенията: „Шупелька“, „Не-непіянъ“, „Бисера“, „Голапче“, „Желаніе“, „Клетва“ сж печатани, безъ подписъ, въ сп. „Българскы Книжици“ ч. II, августъ, книжка първа, № 15, стр. 300—308, Цариградъ 1858 год.

7. Стихотворението „Скьрсти“ е печатано въ сп. „Българскы Книжици“, ч. III, октомврія, книжка прьва, № 19, стр. 144—145, Цариградъ 1858.

8. Стихотворението „Гьркъ и Българинъ“ е печатано въ сп. „Българскы Книжици“, ч. III, декемврія, книжка втора, № 24, стр. 350—351, 1858. На стр. 345 четемъ следната анонимна бележка: „... Требить да кажемъ че сжмъ одолженъ отъ тые пѣсни на г. Нако Станишевъ и на Дим. Миладиновъ, добъръ и милъ-ми пріятель, учитель въ Еленско Кукушко училище, когото Гърци много гонеетъ: най-голѣмата му похвала е брань, вдигната срешу него вовъ Атинска Атина въ единъ отъ первы-тѣ листове на миналый Ноемврий месяцъ“.

9—10. Стихотворенията „Побратимство“ и „Думаніе“ сж печатани въ сп. „Българскы Книжици“, II год. (1859), ч. III, ноемврія, втора книжка, № 22, стр. 739—741.

11. Стихотворението „Сираче“ е печатано въ сп. „Братски трудъ“ (Москва), II кн., стр. 9—10, 1860.

12. Стихотворението „На санцето“ е печатано въ сп. „Братски трудъ“, II кн., стр. 10—11, 1860.

13. Стихотворението „Егюптинъ делиа“ е печатано въ сп. „Братски трудъ“, II кн., стр. 15—19, 1860.

14. Стихотворението „Тжга за югъ“ е печатано въ в. „Дунавскый Лебедъ“, год. I, бр. 20 отъ 7. II. 1861.

15. Стихотворението „На чужина“ е печатано въ в. „Дунавскый лебедъ“, год. I, бр. 20 отъ 7. II. 1861.

16. Началнитѣ десеть стиха отъ стихотворението „Гьркъ Владика на Болгари-те“ дадохъ за пръвъ пжть клишрани въ монографията си „Димитъръ и Константинъ Миладиновци“ — Български писатели, подъ редакцията на проф. М. Арнаудовъ, т. II, стр. 222, София 1929 год. Отпосле г-нъ Ив. Хаджовъ го печата изцѣло въ в. „Македония“ № 984 отъ 30. I. 1930 год. Това стихотворение въ ржкописъ на малъкъ писменъ форматъ се намира въ Архивния отдѣлъ на Народната библиотека, папка № 6 II В, инвентаренъ нумеръ 604—606. Следъ стихотворението четемъ следната бележка, написана съ моливъ: „Г. Д. Павловичъ! предъ да тръгна на пжть дойдохъ да се проста со тебе, и да ти остава обѣщаното стихотвореніе, кое ако щешъ, можишъ да го испратишъ въ Цариградъ, за да се печата безъ мое имѣ. Тога можамъ и други мои стихотворения да испрата тебѣ. Я тжргва отъ дома въ пѣть часъ-тъ. Ми іе жаль що не успѣхъ да те стрета дома.

Твой прият. К. Милад.“

17. Стихотворението „Гласъ отъ далека земля“, печатано въ „Цареградски Вѣстникъ“, бр. 474 отъ 10. III. 1860 год., се предхожда отъ следната обяснителна статия:

„Въ сегашно време, кога отъ сички страны въ Европейска Турція, населены отъ Болгары, чуятъ ся милы гласове, кои безумолкно выкаятъ и желаятъ да умаятъ Българы Владыцы, ныe сосъ жалба на сьрдце дължны сме да речеме, защо одавна още требеше да се обърне вниманіе на іедно друго нещо, кое іе отъ сичко по напрѣдъ по важно и по главно, т. е. сакамъ да речемъ на оная груба простота, въ коя се

находятъ у насъ сичкы духовны лица отъ самы долны и до най-горны.

Никой още до сега за наша несрекіѫ не се провикналъ отъ насъ и не покажалъ оныя най-главны средства и мѣры, кои можатъ най-харно отъ сичко да олеснатъ наши Болгары братіѫ въ духовно отношеніе и кои іедни само можатъ да ны изведатъ на правъ и спасителенъ пѫть. Овыя средства и мѣры можатъ мошне лесно да се исполнатъ, ако се земеме само іединодушно и сосъ добра воля за ово спасително лѣкарство. — Най-векіе отъ сичкы за насъ сега іе потребно образованіе — како свѣтско, така и духовно. Еве два путеводителя кои іедни само можатъ да ни изведатъ отъ оная темнота, въ коя стига векіе се находихме.

Напрасно се плачиме само отъ гърчко духовенство, а себе оправдаваме! Напрасно выкаме противъ Гърцы Владыцы и сакаме на мѣсто нихъ Българы! Нека отворимъ іединъ патъ по сичкы наши градовы свѣтски и духовни училища и ги надѣлиме сосъ сичкы необходимы средства, пакъ тогай за здраво можиме да чакаме образованны граждане и достойны пастыры. Но кіе ни речатъ: „Богъ знае кога кіе быде това, а намъ са нуждны сега Българы Владицы — Пословица вели: „По добро іе некогашь, неголи никогашь“ іедно, а друго отъ недостойны, прости и грубы. Архипастыри и пастыри, ако и да се Българы, мало за насъ польза. Особенно въ сегашно време, кога отъ вси страны напираятъ въ наше сирото отечество западны многоученны проповѣдницы, ни требатъ образнванни пастыри, кои бы могле отъ една страна да распространяватъ истинско христіянско ученіе въ нашъ бѣдный и простый народъ Българскій, а отъ друга страна — сосъ дѣло и слово да бы могле достойно да защищаватъ наше православно христианско ученіе предъ западны многоученны и хитры пропозѣдницы.

Незнаіехъ дека стоіехъ отъ радость, кога прочитахъ извѣстіе въ послѣдный Нумеръ Ц. Вѣстника за онова многополезно предпріятіе за коіе се зеле единодушно Търновчане и нихній примѣрный владыка Преосвященный Григорій, а, именно, рѣшиле се да отваратъ духовио учирище. Еве ни най-послѣ и примѣрь, милы мои соотечественицы!

Честь и слава на Търновчаны и на преосв. Григорія, кои най пьрво отъ сички Българы разбраха що имъ повекіе требе и не жалатъ нищо, само да ово достигнатъ!

Дай Боже и отъ други градища въ Българія, Македонія съ іедно слово по секадѣ, до гдѣ допиратъ сладки звукове на нашый Славный Българскій языкъ да чуеме извѣстіе за овакви заведеніе! А за оныя, кои желаятъ поясно да видатъ, що Архипастыри Гърцы, или Българы безъ никакво образованіе не само се за насъ безполезны, но и многу гибельны, молиме да прочитаятъ слѣдующій разказъ, кой ми іе разкажанъ отъ очевидцы за оныя наредбы Архіерея Българина ... кога билъ въ ... Епархія. Сички притѣсненія и злоупотребленія, кои онъ правилъ въ ... Еве що ми разкажале за ... кога былъ въ ... Епархія: ...“

Следнитѣ заключителни думи сж дадени следъ стихотворението: „Притѣсненіе, кои притегнала ... Епархія за пары отъ ненасытнаго ..., се безбройны. Онъ многу добро могълъ да учини за църквы и училища въ тая Епархія, имайки такво голѣмо състояніе; но увы! онъ го употреблявалъ на богаты обѣды, на свилены и скъпы дрехи; на добри кони и другы непотребны за него, како духовно лице, пышности (салтанатлъци).“

Правдолюбовъ (= К. Миладиновъ).

БИБЛИОГРАФИЯ

V. Colacov. Tužan glas jednoga Bugarina. Pozor, III god. (16. IV. 1862), br. 88.

К. Жинзифовъ. Димитрій и Константинъ Миладиновы. Родное Племя. Москва 1877, кн. 2.

К. А. Шапкаревъ. Материали за животоописанието на братя Х. Миладинови Димитрия и Константина... Пловдивъ 1884.

А. Теодоровъ. Миладиновитѣ пѣсни и Щросмаеръ. Псп. кн. XVI, 1885 год.

Гр. С. Пърличевъ. Автобиография. Мсб. XI (1894).

Д. Матовъ. Гр. С. Пърличевъ — книжовно-биографични чертици. Сп. „Български прегледъ“, год. II (1895), кн. 4—5.

Е. Спространовъ. По възраждането въ гр. Охридъ. Мсб. XIII (1896).

К. Шапкаревъ. Нѣколко критически бележки... Сп. „Български прегледъ“, год. II (1896).

Ив. Д. Шишмановъ. Владика Иосифъ Щросмаеръ. Сп. „Български прегледъ“, год. V (1899), кн. 6.

С. Юриничъ. Иосифъ Юрий Щросмаеръ. Сб. нар. ум. (Мсб.), кн. XXII и XXIII (1906—1907).

Изъ архивата на Найденъ Геровъ, кн. I (1911) и кн. II (1914). София. Издание на Бълг. Акад. на Наукитѣ.

К. Карагюлевъ. Братя Миладинови. Сп. „Минало“, год. I (1912), кн. 1.

Г. Баласчевъ. Писмо отъ Дим. Миладиновъ до Ал. Екзархъ. Сп. „Минало“, год. I (1912), кн. 1.

Ив. Хаджовъ. Братя Миладинови. Сп. „Учитель“, год. XIX (1912), кн. 1.

Ив. Д. Шишмановъ. Значение и заслуги на братя Миладинови. Сп. Б. Ак. Н., кн. III (1912).

Е. Спространовъ. Материали за биографията на братя Миладинови. Сп. „Училищенъ прегледъ", год. XVII (1912), кн. 1.

Вл. Алексиевъ. Братя Миладинови. Сп. „Българска сбирка", год. XXI (1915), кн. 8.

Антонъ П. Стоиловъ. Документи и бележки отъ миналото на българитѣ въ Македония. Сб. Бълг. Ак. Н. кн. IX (1918).

Г. Баласчевъ. Забравенъ трудъ на К. Миладиновъ. Въ „Народна илюстрация Родолюбецъ" год. I (23. VI. 1921), бр. 8 и 9.

Антонъ П. Стоиловъ. Български книжовници отъ Македония. София 1922.

А. П. Стоиловъ. Стихотворенията на К. Миладиновъ. Сп. „Училищенъ прегледъ", год. XXIII (1924), книжка 1.

Ив. Хаджовъ. К. Миладиновъ и Г. С. Раковски. Сп. „Македонски прегледъ", год. II (1926), кн. 4.

Ив. Снѣгаровъ. Една автобиография на Кузманъ Шапкаревъ отъ 1864 год. Сп. „Македоски прегледъ", год. III (1927), кн. 2.

Симеонъ Радевъ. Македония и българското възраждане. София 1927 год.

М. Арнаудовъ. Разцвѣтъ на българската народоука. Сп. „Училищенъ прегледъ", год. XXVII (1928), кн. 3.

А. М. Селищевъ. Семья Д. Миладинова. Изъ донесенний консула М. Хитрово (1864). Сп. „Македонски прегледъ", год. V, кн. 3.

Н. Табаковъ. Димитъръ и Константинъ Миладиновци. Български писатели. Илюстрована литературно историческа библиотека, подъ редакцията на проф. М. Арнаудовъ, т. II. Книгоиздателство „Факелъ". София 1929 год.

Н. Табаковъ. Вести за биографията на братя Миладиновци. Сп. „Училищенъ прегледъ“, год. XXX, май 1931, кн. 5.

Ив. Хаджовъ. Александъръ Викторовичъ Рачински за братя Миладинови. Сп. „Училищенъ прегледъ“, год. XXXI, януарий 1932, кн. 1.

Проф. Мих. Арнаудовъ. Очерки по българския фолкло̀ръ. Издание на Министерството на народното просвѣщение. София 1934 год.

Проф. Б. Йоцовъ Братя Миладинови въ Чехия. Годишникъ на Софийския университетъ, т. 30, София 1934 год.

Ив. Хаджовъ. Критически бележки върху нѣкои отъ веститѣ за братя Миладинови. Сп. „Македонски прегледъ“, год. IX (1934), кн. 1 и 2.

Боянъ Пеневъ. Братя Миладинови. История на новата българска литература, т. IV, ч. 1. Издание на Министерството на народното просвѣщение. София 1936 год.

Братя Миладинови — Димитъръ и Константинъ за паметь на 75 години отъ мжченишката имъ смъртъ, 1862, януарий 1937. София 1937 год.

Проф. Д-ръ К. Гължбовъ. Братя Миладинови по случай 75 годишнината отъ тѣхната смъртъ. Сп. „Духовна Култура“. София, февруарий 1937 год., кн. 78.

Цв. Романска — Вранска. Константинъ Миладиновъ въ полската литература. Сп. „Македоски прегледъ“, год. XI (1938), кн. 1 и 2.

Ив. Хаджовъ. Бележки върху стихотворенията на Константинъ Миладиновъ. Сп. „Македонски прегледъ“, год. XI (1939), кн. 3—4.

Царевна Миладинова — Алексиева. Епоха, земя и хора. Изъ българското минало. Посмъртно издание подъ редакцията на д-ръ Владиславъ Алексиевъ, проф. Университета. София 1939 год.

СЪДЪРЖАНИЕ

Стр.

Братя Миладинови — животъ и дейность отъ Н. Табаковъ 5

Димитъръ Миладиновъ. Писма и дописки 29
1. Писмо отъ Д. Миладиновъ до Алекс. Екзархъ — 20. VIII. 1858 год. . . . 29
2. Дописка отъ Д. Миладиновъ, 28. II. 1860 32
3. Дописка отъ Д. Миладиновъ, 6. III. 1860 36
4. Дописка отъ Д. Миладиновъ, 11. III. 1860 38
5. Дописка отъ Д. Миладиновъ, 15. IV. 1860 42

Константинъ Миладиновъ. Писма, дописки и др. 52
1. Писмо отъ К. Миладиновъ до Г. С. Раковски — 8. I. 1859 год. 52
2. Охридска архиепископиа 53
3. Писмо отъ К. Миладиновъ до Г. С. Раковски — 12. II. 1861 58
4. Писмо отъ К. Миладиновъ до Г. С. Раковски — 30/18. VI. 1861 60
5. Писмо отъ К. Миладиновъ до Г. С. Раковски — 12/30. VII. 1861 . . . 61
6. Покана (огласъ) за събиране абонати за Сборника 61
7. Писмо (посвещение) до И. Ю. Щросмаеръ 63
8. Предговоръ къмъ Бълг. нар. пѣсни . . 64

Константинъ Миладиновъ. Стихотворения. 69
1. Шупелька (Кавалъ) 69

2. Не — непіянъ 70
3. Бисера 71
4. Голапче 71
5. Желание 72
6. Клетва 72
7. Скърсти 73
8. Гъркъ и българинъ 74
9. Побратимство 75
10. Думаніе 77
11. Сираче 78
12. На Санцето 79
13. Егюптинъ делиа 80
14. Тѫга за югъ 84
15. На чужина 85
16. Гъркъ Владика и Болгари-те 87
17. Гласъ отъ далека земля 90
Бележки къмъ стихотворенията . . 93
Библиография 97

СЪЧИНЕНИЯТА НА ДИМИТЪРЪ И КОНСТАНТИНЪ МИЛАДИНОВИ, ПОДЪ РЕДАКЦИЯТА НА НИКОЛА ТАБАКОВЪ, ИЗДАДЕ КНИГОИЗДАТЕЛСТВО „ХЕМУСЪ“, ОТПЕЧАТИ ПЕЧАТНИЦА „ИЗГРѢВЪ“ — СОФИЯ, 1939 ГОД.